

De bescherming van cultuurgoeederen in België: Welk(e) juridisch(e) stelsel(s) toepassen?

De bescherming van
cultuurgooederen in België:
Welk(e) juridisch(e) stelsel(s) toepassen?

Koninkrijk België

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER EN DRUKWERK:
Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken,
Buitenlandse Handel
en Ontwikkelingssamenwerking
Karmelietenstraat 15
1000 Brussel

GRAFISCHE VORMGEVING:
LAY-IN & LAY-OUT, Annick Biard

September 2007

Woord Vooraf

Deze brochure wil wijzen op het belang van de bescherming van het internationaal en nationaal cultureel erfgoed. Ze brengt hiertoe een algemeen overzicht van de verschillende juridische beschermingsstelsels die van toepassing zijn om de cultuur- en erediensgoederen in België te beschermen, en dit zowel in vreedstijd als in geval van een gewapend conflict. Bedoeling van dit overzicht is de bestaande categorieën van cultuurgoederen samen met hun verschillende beschermingsstelsels toe te lichten. Hierbij worden ook de ter zake bevoegde overheden en de toepasbare maatregelen vermeld.

Dit document wil in eerste plaats de Belgische overheden op federaal en op deelstaatniveau basisinformatie bezorgen aan om hen te helpen de bescherming te versterken van het waardevolle wereld- regionale en nationale erfgoed. Hiertoe vermeldt het de nog te treffen maatregelen en de mogelijke uitvoeringsbepalingen.

Deze brochure steunt op de internationale verdragen die België heeft geratificeerd alsook op de federale, gewestelijke en gemeenschapswetgeving die van kracht is. Een belangrijke inspiratiebron was ook een werkdocument, opgesteld door de Interministeriële Commissie voor Humanitair Recht met betrekking tot de bescherming van de culturele goederen en plaatsen van eredienst, en waarvan de redactie gecoördineerd wordt door de Kanselarij van de Eerste Minister .

Ik wens in het bijzonder de leden van het Redactiecomité te danken want zonder hun bijdrage was deze brochure niet tot stand gekomen. Ik citeer de volgende Dames en Heren: Arianne Acke (Belgisch Rode Kruis – Rode Kruis-Vlaanderen), Frédéric Casier (Belgisch Rode Kruis – Franse Gemeenschap), Marien Faure (Franse Gemeenschap en Waals Gewest), Guy Genot (FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking), Benjamin Goes (FOD Kanselarij van de Eerste Minister), Stijn Houben (FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking), Marc Offermans (Ministerie van Landsverdediging), Robert Remacle (Belgisch Rode Kruis – Franse Gemeenschap), Suzanne Van Haeverbeeck (Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap) en Bernard Vinois (FOD Binnenlandse Zaken).

Pierre MORLET
Voorzitter van de Interministeriële
Commissie voor Humanitair Recht

Inhoudsopgave

Lijst van afkortingen	7
Algemene inleiding	9
DEEL I:	
De bescherming van culturele goederen in vreedstijd	15
A. Op internationaal vlak: de UNESCO-Conventie van 1972	15
1. De bedoelde goederen	16
2. De bescherming	17
B. Op nationaal vlak: de decreten en ordonnanties	20
1. Het juridische instrumentarium	20
2. De bedoelde goederen	20
3. De bescherming	21
4. De aanduiding door middel van een kenteken	21
DEEL II:	
De bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict	25
A. Het juridische instrumentarium	25
B. De verschillende beschermingsstelsels	25
1. De culturele goederen onder algemene bescherming	26
a. De bedoelde goederen	26
b. De bescherming	26
c. De opheffing van de onschendbaarheid	27
d. De aanduiding door middel van een kenteken	27
2. De culturele goederen onder bijzondere bescherming	28
a. De bedoelde goederen	28
b. De bescherming	29
c. De opheffing van de onschendbaarheid	29
d. De aanduiding door middel van een kenteken	29
3. De culturele goederen onder versterkte bescherming	30
a. De bedoelde goederen	30
b. De bescherming	31
c. De opheffing van de onschendbaarheid	31
d. Het ontbreken van een kenteken	31

4. De culturele goederen die het cultureel of spiritueel erfgoed van volkeren uitmaken	32
a. De bedoelde goederen.....	32
b. De bescherming.....	32
c. Het ontbreken van afwijking	32
d. Het ontbreken van een kenteken.....	33
DEEL III:	
De door de overheden te nemen voorzorgsmaatregelen	37
A. De betrokken overheden	37
1. De overheden bevoegd voor de bescherming van culturele goederen in vreedestijd	37
a. De Gemeenschappen en Gewesten	37
b. De eigenaar	38
c. De federale Staat	39
2. De overheden bevoegd voor de bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict	39
a. De Gemeenschappen en Gewesten	40
b. De federale Staat.....	40
B. De handhavingsmaatregelen	41
1. De handhavingsmaatregelen in vreedestijd	41
2. De effectieve maatregelen in geval van een gewapend conflict	42
a. De verspreiding van het Verdrag	42
b. Gespecialiseerde diensten of personeel binnen de Krijgsmacht	43
c. Andere diensten bevoegd voor de bescherming van culturele goederen ..	44
d. Het opstellen van registers van de beschermde culturele goederen	44
e. De bouw van schuilplaatsen voor de roerende goederen	45
f. De aanduiding door middel van een kenteken	46
g. De sancties bij schending van de beschermingsregels van culturele goederen in geval van een gewapend conflict	48
Algemeen besluit	51
Bibliografie	53
Bijlagen	58

Lijst van afkortingen

B. S.: Belgisch Staatsblad.

CNVV: Commissie van Nationale Verdedigingsvraagstukken.

FOD: Federale Overheidsdienst (voorheen "Ministerie").

G. I: Verdrag van Genève (I), voor de verbetering van het lot der gewonden en zieken, zich bevindende bij de strijdkrachten te velde, 12 augustus 1949.

G. II: Verdrag van Genève (II), voor de verbetering van het lot der gewonden, zieken en schipbreukelingen van de strijdkrachten ter zee, 12 augustus 1949.

G. III: Verdrag van Genève (III), betreffende de behandeling van krijgsgevangenen, 12 augustus 1949.

G. IV: Verdrag van Genève (IV), betreffende de bescherming van burgers in oorlogstijd, 12 augustus 1949.

G. P. I: Eerste Aanvullende Protocol bij de Verdragen van Genève van 12 augustus 1949, betreffende de bescherming van slachtoffers van internationale gewapende conflicten (I), aangenomen te Genève op 8 juni 1977.

G. P. II: Tweede Aanvullende Protocol bij de Verdragen van Genève van 12 augustus 1949, betreffende de bescherming van slachtoffers van niet-internationale gewapende conflicten (II), aangenomen te Genève op 8 juni 1977.

H. CP: Verdrag van 's Gravenhage inzake de bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict, 14 mei 1954.

H. CP. P. I: Eerste Protocol bij het Verdrag van 's Gravenhage van 14 mei 1954 inzake de bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict (Protocol I), aangenomen te Den Haag op 14 mei 1954.

H. CP. P. II: Tweede Protocol bij het Verdrag van 's Gravenhage van 14 mei 1954 inzake de bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict (Protocol II), aangenomen te Den Haag op 26 mei 1999.

H. CP. R: Uitvoeringsreglement bij het Verdrag van 's Gravenhage van 14 mei 1954 inzake de bescherming van culturele goederen in het geval van een gewapend conflict), aangenomen te Den Haag op 14 mei 1954.

ICHR: Interministeriële Commissie voor Humanitair Recht

IHR: Internationaal humanitair recht.

UNESCO: Organisatie van de Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur.

Algemene inleiding

“... the preservation of the cultural heritage is of great importance for all peoples of the world and [...] it is important that this heritage should receive international protection.”¹

Cultuurgoederen beschermen zowel in vredetijd als in geval van een gewapend conflict hoort tot de essentiële plicht van de Staten. Het cultureel erfgoed is immers de uiting van de identiteit van een heel volk. Zo hebben in de loop van de geschiedenis, zowel tijdens internationale als interne conflicten, bepaalde strijdende partijen monumenten en plaatsen van erediens opzettelijk aangevallen met het oog op de uitroering om de identiteit, cultuur en geschiedenis van de gehele beschaving van hun tegenstanders² Als getuigenis van het bestaan van volkeren en als symbool van de mensheid, moet het culturele erfgoed worden beschermd.

Historiek

Het Wetboek van Francis Lieber uit 1863, uitgewerkt tijdens de Amerikaanse secesieoorlog (1861-1865), was de eerste moderne codificatie die het principe hanteert van bescherming van “klassieke kunstwerken, bibliotheken, wetenschappelijke collecties of instrumenten (...) tegen elke te vermijden aanslag” in geval van een gewapend conflict.³

De Verklaring van Brussel van 27 augustus 1874 inzake de wetten en gewoonten van de oorlog, en daarna het Reglement in bijlage bij het Vierde Verdrag van 's Gravenhage van 1907, voorzagen verder een verplichting om alle noodzakelijke maatregelen te treffen om culturele goederen te beschermen in geval van bombardementen.⁴

Na de Tweede Wereldoorlog versterken het Verdrag van 's Gravenhage van 14 mei 1954 (H. CP) met beide aanvullende protocollen (H. CP. P. I en H. CP. P. II)⁵ de bescherming van deze goederen in geval van een gewapend conflict, zowel op

1. Zie onder meer: de preambule van het Verdrag van 's Gravenhage van 14 mei 1954 inzake de bescherming van culturele goederen in geval van gewapend conflict.

2. F. BUGNION, «La genèse de la protection juridique des biens culturels en cas de conflit armé», *Revue internationale de la Croix-Rouge*, 2004, pp. 313-324. Als een van de voorbeelden vermeldt de auteur het bombardement op Warschau aan het eind van de Tweede Wereldoorlog.

3. Instructies uit 1863 voor de legers te velde van de Verenigde Staten van Amerika, §§ 35-36.

4. Regeling betreffende de wetten en gewoonten van de oorlog ter land, art. 27, in bijlage bij het Verdrag (IV) betreffende de wetten en gewoonten van de oorlog ter land, 18 oktober 1907.

5. Eerste Protocol bij het Verdrag van 's Gravenhage inzake de bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict (Protocol I), 14 mei 1954; Tweede Protocol bij het Verdrag van 's Gravenhage inzake de bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict (Protocol II), 26 mei 1999.

internationaal als op nationaal vlak. De Aanvullende Protocollen I (G. P. I) en II (G. P. II) van 8 juni 1977 bij de Verdragen van Genève van 1949 bevatten eveneens bepalingen ter bescherming van dergelijke goederen.⁶

Naast de bescherming van cultuuroederen in geval van een gewapend conflict, moeten in vredetijd maatregelen worden getroffen om het behoud te verzekeren van goederen die, als werelderfgoed, een uitzonderlijke universele waarde voor de mensheid vertegenwoordigen. Dergelijke maatregelen komen er meer bepaald in het kader van de UNESCO, de organisatie van de VN voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur, opgericht op 16 november 1945.⁷ Deze organisatie stoelt op het principe dat vrede niet alleen afwezigheid van conflicten inhoudt, maar ook opbouwende actie veronderstelt via onderwijs, wetenschap, cultuur en communicatie.⁸

UNESCO draagt in die zin bij tot het behoud, de vooruitgang en de verspreiding van kennis en kijkt in het bijzonder toe op behoud en de bescherming van het over de wereld verspreid erfgoed aan boeken, kunstwerken en andere monumenten van historisch of wetenschappelijk belang.⁹ Het Verdrag ter bescherming van het culturele en natuurlijke werelderfgoed van 16 november 1972, beantwoordt aan die doelstelling door een bijzondere bescherming te willen verlenen aan culturele en natuurlijke goederen van uitzonderlijke universele waarde.

Van de Staten wordt anderzijds verwacht dat ze verder een juridisch instrumentarium uitwerken waarin de voornoemde internationale verdragen worden omgezet in intern recht; een bijzondere vorm van bescherming zou hierbij moeten worden voorzien voor andere goederen die tot het nationaal erfgoed horen. In België hebben de Gemeenschappen en Gewesten in die zin decreten en ordonnanties uitgevaardigd.

De categorieën van cultuuroederen in België

In België bestaan drie onderscheiden soorten van cultuuroederen bestaan:

- de goederen beschermd door de UNESCO-Conventie van 1972 en opgenomen in de Werelderfgoedlijst;
- de beschermde goederen, overeenkomstig de bepalingen van de deelstaten (zie *infra*, deel I);

6. Eerste Aanvullende Protocol bij de Verdragen van Genève van 12 augustus 1949, betreffende de bescherming van slachtoffers van internationale gewapende conflicten (I), 8 juni 1977; Tweede Aanvullende Protocol bij de Verdragen van Genève van 12 augustus 1949, betreffende de bescherming van slachtoffers van niet-internationale gewapende conflicten (II), 8 juni 1977.

7. Deze organisatie heeft als voorlopers: de Internationale commissie voor intellectuele samenwerking (ICIC), gevestigd te Genève (1922-1946); het Internationaal bureau voor onderwijs (IBE), eveneens gevestigd te Genève (1925-1968). Sinds 1969 maakt dit orgaan, met behoud van zijn eigen statuut, deel uit van het Secretariaat van de UNESCO.

8. Oprichtingsakte van de UNESCO gedaan te Londen op 16 november 1945, zie onder meer de preambule.

9. Oprichtingsakte van de UNESCO, art. 1, § 2, c).

- de cultuuroederen die vallen onder het Verdrag van 's Gravenhage van 1954 en zijn Protocollen, alsook van de Aanvullende Protocollen I (art. 53) en II (art. 16) van 1977 bij de Verdragen van Genève, en die omwille van hun onschatbare waarde bijzonder moeten worden beschermd in geval van een gewapend conflict (zie *infra*, deel II).

Belangrijk is dit onderscheid tussen cultuuroederen te behouden omdat de gevolgen ervan verschillend zijn:

- De uiteenlopende toepassing *ratione temporis* van het juridische instrumentarium
De UNESCO-Conventie en de decreten en regelgeving van de deelstaten zijn in de eerste plaats afgestemd op het beschermen van de cultuuroederen in vredetijd. Het Verdrag van 's Gravenhage van 1954 en zijn Protocollen en de Aanvullende Protocollen I en II van 1977 bij de Verdragen van Genève daarentegen regelen uitsluitend het veiligstellen van die goederen in geval van een gewapend conflict.

- De talrijke definities van 'cultuuroed'

Er bestaat geen enkele algemene definitie van het begrip 'cultuuroed' of 'cultureel goed'. Elk verdrag, decreet of ordonnantie bepaalt het begrip volgens eigen criteria in functie van de goederen die ze bedoelen. Algemeen gesteld en op basis van het juridische instrumentarium kunnen cultuuroederen evenwel worden gedefinieerd als "roerende of onroerende goederen die het cultureel erfgoed van de gehele mensheid vormen en waaraan elk volk zijn bijdrage levert".¹⁰

- Verschillende beschermingsstelsels

Voor de verschillende types van cultuuroederen die beantwoorden aan verschillende criteria bestaan bijgevolg afzonderlijke beschermingsstelsels.

Dit geldt eveneens voor de categorieën van beschermde goederen in vredetijd. De goederen beschermd door de UNESCO-Conventie onderscheiden zich van deze bedoeld in de regelgeving van de Belgische deelstaten in die zin dat ze van uitzonderlijke universele waarde moeten zijn en beantwoorden aan één of meerdere Werelderfgoedcriteria en de gestelde voorwaarden van authenticiteit.

- Het belang van een onderscheiden kenteken voor elk beschermingsstelsel

Een kenteken moet worden aangebracht op de te beschermen goederen en dat het verschillend moet zijn naargelang het stelsel dat zijn bescherming bepaalt vermits de aard en de gevolgen niet dezelfde zijn.

10. Pietro VERRI, *Dictionnaire du Droit international des conflits armés*, Genève, ICRK, 1988, p. 29.

Eén zelfde teken gebruiken voor alle categorieën van cultuurgoederen is te mijden, omdat precies hierdoor de fundamentele zin van de bestaande beschermingsstelsels wordt genegeerd. In België wordt een zelfde teken aangebracht op de zowel door Gemeenschappen en Gewesten beschermde goederen als op deze die, in geval van een gewapend conflict onder de hoede staan van het Verdrag van 's Gravenhage.

De rol van de Interministeriële Commissie voor Humanitair Recht in de bescherming van cultuurgoederen

De Interministeriële Commissie voor Humanitair Recht (ICHR), opgericht bij beslissing van de Ministerraad van 20 februari 1987, ziet hoofdzakelijk toe op de uitvoering van het internationaal humanitair recht (IHR) in België.¹¹ Haar mandaat werd bevestigd en uitgebreid bij het Koninklijk Besluit van 6 december 2000.

Als adviesorgaan van de Regering is de ICHR samengesteld uit vertegenwoordigers van de federale departementen die het nauwst betrokken zijn bij de uitvoering van het IHR.¹² Voorts maken experts en vertegenwoordigers van het Belgische Rode Kruis er ook deel van uit. De Gemeenschappen en Gewesten worden uitgenodigd om aan de werkzaamheden deel te nemen.

Dit orgaan vormt het nationaal adviescomité, zoals voorzien in de Resolutie II van het Verdrag van 's Gravenhage van 1954. In 1998 heeft de Eerste Minister zijn opdracht, die erin bestaat de uitvoeringsmaatregelen van de IHR-bepalingen, betreffende de bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict te bestuderen, bevestigd.¹³

Binnen de ICHR is een werkgroep opgericht om in het bijzonder de bescherming van culturele goederen in België in geval van een gewapend conflict te onderzoeken en te behartigen. Een specifiek werkdocument van de ICHR behandelt de bescherming van culturele goederen en plaatsen van eredienst in geval van een gewapend conflict. Dit document groepeerde de uit te voeren internationale bepalingen, de betrokken departementen, de begrotingsimplicaties, de stand van zaken in België en de in te dienen voorstellen voor verdere beslissing.

11. Beslissing van de Ministerraad van 20 februari 1987, aangevuld door deze van 23 december 1994; Koninklijk Besluit van 6 december 2000 tot herinrichting van de Interdepartementale Commissie voor humanitair recht, B.S., 12 december 2000.

12. Het betreft vertegenwoordigers van de volgende FOD's: Kanselarij van de Eerste Minister, Justitie, Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, Binnenlandse zaken, Volksgezondheid, en van het Ministerie van Landsverdediging.

13. UNESCO, *Rapport sur la mise en œuvre de la Convention pour la protection de biens culturels en cas de conflit armé adopté à La Haye en 1954 et de ses deux Protocoles de 1954 et 1999 – Rapport sur les activités de 1995 à 2004*, verschenen in 2005, p. 32.

De inhoud van deze brochure

Deze brochure biedt een stand van zaken op het vlak van de bescherming van cultuurgoederen in België en herinnert aan de algemene toepasbare principes.

Vermits ze verschillende gevolgen hebben, zal in de brochure het onderscheid behouden blijven tussen de toepasbare stelsels in vreedstijd (Deel I) en de toepasbare in geval van een gewapend conflict (Deel II). Beide delen lichten de verschillende juridische regels toe en omschrijven de bedoelde goederen en de bescherming die ze genieten.

Tenslotte, volgt een analyse van de door de bevoegde overheden te treffen maatregelen die de bescherming van cultuurgoederen in België moeten bevorderen (Deel III).

DEEL I:

De bescherming van culturele goederen in vreedstijd

In vreedstijd worden de goederen die zich op het Belgische grondgebied bevinden en waarvan de overheid oordeelt dat ze van uitzonderlijke waarde zijn als cultureel, natuurlijk, nationaal en/of internationaal erfgoed, geklasseerd om hen alzo te beschermen..

Het gaat hier om :

- De goederen opgenomen op de Werelderfgoedlijst krachtens de UNESCO-Convention van 1972;
- De goederen beschermd krachtens de bestaande wet- en regelgeving in de deelstaten.

Die monumenten en landschappen die “het culturele of spirituele erfgoed van de volken uitmaken”¹⁴ genieten eveneens, gelet op hun onschatbare waarde, bijzondere bescherming in geval van een gewapend conflict, teneinde ze optimaal te vrijwaren voor de gevolgen ervan (Zie *infra*, deel II).

Dit deel wil op internationaal (A) en nationaal (B) vlak de aandacht vestigen op het toepasbare juridische instrumentarium en het beschermingsstelsel dat het omvat voor de wettelijk beschermde goederen in vreedstijd.

A. Op internationaal vlak: de UNESCO-Convention van 1972¹⁵

In vreedstijd voorziet de UNESCO-Convention een systeem tot behoud van culturele en natuurlijke goederen. Dit geldt voor een aantal specifieke goederen (1) die genieten van een uitgebreide bescherming die voortvloeit uit de daadwerkelijke samenwerking tussen de UNESCO en de Lidstaten (2).

Belangrijk is wel dat deze Convention niet beperkt blijft tot vreedstijd, maar eveneens geldt in geval van een gewapend conflict.

---

14. G. P. I, art.53.

15. Overeenkomst inzake bescherming van het cultureel en natuurlijk erfgoed van de wereld, gedaan te Parijs, op 16 november 1972. Op 13 september 2007, hebben 185 staten de tekst geratificeerd (België deed dat op 24 juli 1996); zie hiervoor de website van de UNESCO: <http://erc.unesco.org/cp/convention.asp?KO=13055&language=F>

1. De bedoelde goederen

De UNESCO-Convention is afgestemd op “culturele en natuurlijke goederen” die omwille van hun “uitzonderlijke universele waarde” als Werelderfgoed worden beschouwd.¹⁶

Volgens het document uitgewerkt door het Werelderfgoedcomité getiteld “*Orientations devant guider la mise en œuvre de la Convention du patrimoine mondial*”, kunnen als van uitzonderlijke universele waarde worden beschouwd, die goederen die:

- een meesterwerk uitmaken van het menselijke scheppend genie, of
- getuigen van een aanzienlijke uitwisseling van invloeden tijdens een bepaalde periode of in een bepaald cultuurgebied, op de ontwikkeling van de architectuur of de technologie, monumentale kunsten, stedenbouw of landschapscreatie, of
- unieke of minstens uitzonderlijke getuigen zijn van een culturele traditie of een levende of verdwenen beschaving, of
- een sprekend voorbeeld zijn van een type bouwwerk of een architecturaal of technologisch geheel of een landschap dat één of meerdere betekenisvolle periodes uit de menselijke geschiedenis illustreert, of
- een sprekend voorbeeld zijn van traditionele menselijke vestiging, van het traditionele gebruik van de grond of van de zee, dat representatief is voor een cultuur (of voor meerdere culturen), of van menselijke interactie met het leefmilieu, in het bijzonder wanneer dat kwetsbaar is geworden door een onomkeerbare mutatie, of
- rechtstreeks of materieel verbonden zijn met evenementen of levende tradities, ideeën, overtuigingen of artistieke en literaire werken met een uitzonderlijke universele betekenis, of
- opmerkelijke natuurlijke fenomenen zijn of plaatsen van een uitzonderlijke natuurlijke schoonheid en esthetisch belang, of
- sprekende representatieve voorbeelden zijn van de grote stadia van de geschiedenis van de aarde, met inbegrip van de getuigen van het leven, van lopende geologische processen in de ontwikkeling van aardse vormen of van geomorfologische of fysiografische elementen van groot belang, of
- sprekende representatieve voorbeelden zijn van bestaande ecologische en biologische processen in de evolutie en de ontwikkeling van ecosystemen en land-, water-, kust- en zeefauna en -flora, of
- de meest representatieve en belangrijke natuurlijke biotopen omvatten voor de

16. Zie de preambule van de Conventie.

in situ conservatie van de biologische diversiteit, met inbegrip van die plaatsen waar bedreigde soorten overleven van uitzonderlijke universele waarde vanuit een wetenschappelijk standpunt of omwille van de conservatie.¹⁷

Deze goederen moeten ook beantwoorden aan de integriteits- en/of authenticiteitsvoorwaarden en genieten van een aangepast systeem van bescherming en beheer om hun behoud te waarborgen.¹⁸

Zo beschermt de Conventie drie types van goederen:

- Het cultureel erfgoed¹⁹ bestaat uit architecturale elementen (monumenten, sites, ...), door de mens gebouwd en die een uitzonderlijke universele waarde vertonen vanuit historisch, artistiek, wetenschappelijk, esthetisch, etnologisch of antropologisch oogpunt.
- Het natuurlijk erfgoed²⁰ bestaat uit “natuurlijke monumenten”, fysische of biologische formaties of landschappen die tot stand gekomen zijn zonder menselijke ingreep en die een uitzonderlijke universele waarde bezitten omwille van hun esthetische, wetenschappelijke kwaliteiten of omwille van hun conservatie of natuurlijke schoonheid.
- Het gemengd erfgoed bestaat uit goederen die zowel behoren tot het cultureel als tot het natuurlijk erfgoed.

2. De bescherming

De Lidstaten van de UNESCO-Convention moeten effectief instaan voor “de identificatie, bescherming, conservatie, valorisatie en overdracht aan de komende generaties van het cultureel en natuurlijk erfgoed”.²¹

Daartoe zijn verschillende maatregelen noodzakelijk:

- integreren van de bescherming van het erfgoed integreren in hun intern beleid;
- oprichten van één of meerdere diensten oprichten die instaan voor de bescherming, de conservatie en de valorisatie van het cultureel en natuurlijk erfgoed, met geschikt personeel en voldoende middelen;
- ontwikkelen van wetenschappelijk onderzoek om elke eventuele bedreiging

17. Werelderfgoedcomité “Orientations devant guider la mise en œuvre de la Convention du patrimoine mondial”, WHC.05/2, 2 februari 2005, § 77, document beschikbaar op: <http://whc.unesco.org/archive/opguide05-fr.pdf>

18. *Ibid.*, § 78.

19. Voor een volledige opsomming en definitie, zie UNESCO-Convention, art. 1.

20. Voor een volledige opsomming en definitie, zie UNESCO-Convention, art. 2.

21. UNESCO-Convention, art. 4.

van het cultureel of natuurlijk erfgoed op te vangen;

- de passende juridische, wetenschappelijke, technische, administratieve en financiële maatregelen nemen om het erfgoed te identificeren, beschermen, bewaren en valoriseren;
- de vorming en de opleiding bevorderen op het gebied van bescherming, bewaring en valorisatie van het cultureel en natuurlijk erfgoed.

Bovendien dienen de Verdragsluitende Partijen (Lidstaten) een inventaris op te maken van de goederen die zich op hun grondgebied bevinden en mogelijk deel uitmaken van het cultureel of natuurlijk werelderfgoed als bedoeld in het Verdrag. Op basis van deze verschillende inventarissen stelt het «Comité voor het Werelderfgoed» (samengesteld uit vertegenwoordigers van 21 Verdragsluitende Partijen) een lijst van goederen op die, volgens zijn eigen criteria (zie hierboven), een universele en uitzonderlijke waarde hebben. Het gaat om de «Lijst van het Werelderfgoed» die om de twee jaar wordt bijgewerkt.²² Verschillende goederen die zich bevinden op het Belgisch grondgebied, werden opgenomen in deze lijst.²³

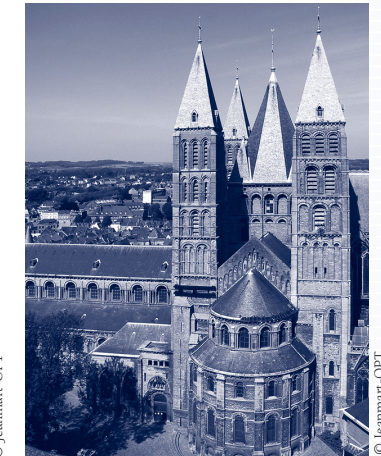
22. UNESCO-Conventie, art. 11.

23. Het betreft: de Vlaamse begijnhoven (1998), de vier scheepsliften van het Canal du Centre en hun landschap in La Louvière en Le Roeulx (Henegouwen) (1998), de Grote Markt van Brussel (1998), de belforten van België en Frankrijk (1999, 2005), de historische binnenstad van Brugge (2000), vier artnouveauherenuizen van Victor Horta in Brussel (2000), de neolithische vuursteenmijnen van Spiennes bij Bergen (2000), de Kathedraal van Doornik (2000) en het complex woning-ateliers-museum Plantijn-Moretus te Antwerpen (2005). In 2005 omvatten de belforten 32 monumenten in België en 23 in het noorden van Frankrijk. In de Werelderfgoedlijst worden beide categorieën samen vermeld als “de belforten van België en Frankrijk”. Voor verdere details, zie de lijst op het volgende adres: <http://whc.unesco.org/fr/list/>

Voorbeelden van goederen in België die opgenomen zijn in de Lijst van het Werelderfgoed van de UNESCO

Grote Markt van Brussel.

Onze-Lieve-Vrouwkathedraal
van Doornik.

Belfort van Ieper.

B. Op nationaal vlak: de decreten en ordonnanties

Op nationaal vlak bestaat eveneens een uitvoerig juridisch instrumentarium, uitgewerkt door de Gemeenschappen en Gewesten (1). Dit heeft betrekking op tal van goederen die van algemeen belang zijn, beantwoorden aan de gestelde criteria (2) en daarom genieten van een beschermingsstelsel (3) dat wordt kenbaar gemaakt dankzij een aan te brengen teken.

1. Het Juridische instrumentarium

Een wetgeving inzake de bescherming van monumenten en landschappen is in België al ruim ontwikkeld in de vorm van decreten of ordonnanties en besluiten uitgewerkt door de Gemeenschappen en Gewesten.

De artikelen 127 en 134 van de Grondwet en de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen bepalen immers het volgende:

- de Gemeenschappen zijn bevoegd inzake cultuur: de schone kunsten, het cultureel patrimonium, de musea en de andere wetenschappelijk-culturele instellingen met uitzondering van de monumenten en landschappen;²⁴
- de Gewesten zijn bevoegd voor de monumenten en landschappen.²⁵

De Gewesten zijn dus bevoegd voor de onroerend goederen, de Gemeenschappen voor de roerende goederen.

Het juridische instrumentarium van de Gemeenschappen en Gewesten biedt daarom twee soorten van wet- en regelgeving op inzake beschermde goederen: een specifieke voor de bescherming van het roerende en onroerende erfgoed en een andere die het aanbrengen van een kenteken bepaalt (cfr. *infra* Bibliografie: II, B).

2. De bedoelde goederen

Het gaat hier om die roerende of onroerende goederen die volgens de Gewest- of Gemeenschapsregering beschermenswaardig zijn omwille van hun historische, archeologische, wetenschappelijke, artistieke, sociale of technische waarden.²⁶

24. Bijzondere wet tot hervorming der instellingen, 8 augustus 1980, art. 4, 3°-5°.

25. Bijzondere wet tot hervorming der instellingen, 8 augustus 1980, art. 6, § 1, I, 7°.

26. Voor verdere details, zie in de Bibliografie de regelgeving inzake de bescherming van op Gewest- en Gemeenschapsniveau beschermde monumenten en landschappen (II, B).

Goederen die aan deze ruime criteria beantwoorden kunnen worden voorgedragen om te worden opgenomen in de Werelderfgoedlijst van de UNESCO, op voorwaarde dat ze van uitzonderlijke universele waarde zijn. Ze kunnen ook behoren tot die goederen die worden beschermd door het Verdrag van 's Gravenhage van 1954 (cfr. *infra*, deel II).

3. De bescherming

De bescherming is een juridische handeling die het algemeen belang van het monument of ensemble onderkent en als dusdanig zijn historische, archeologische, wetenschappelijke, artistieke, sociale of technische waarde wil vrijwaren.

Voor het behoud zijn beperkingen op het eigendomsrecht mogelijk (bijvoorbeeld verbod om te bouwen of om een gebouw op te trekken). De eigenaar moet zijn beschermd 'monument' in behoorlijke staat houden en hiertoe de nodige onderhouds-, en zo nodig consolidatie- en restauratiewerken laten verrichten.²⁷

De hierboven bedoelde goederen zijn beschermd door een besluit van de Gewest- of Gemeenschapsregering. Ze worden opgenomen in de registers, in casu inventarissen genoemd.

4. De aanduiding door middel van een kenteken

Een onderscheidend herkenningkenteken laat toe het beschermd erfgoed te identificeren en duidelijk te stellen dat het geniet van het hierboven beschreven bijzondere stelsel geniet.

Het algemeen door deelstaten gebruikte herkenningkenteken bestaat uit een "schild, puntig aan de onderzijde, schuin gevierendeeld in koningsblauw en wit (een schild gevormd door een koningsblauw vierkant waarvan een van de hoeken de punt van het schild vormt en door een koningsblauwe driehoek boven het vierkant, zodanig dat aan beide zijden een witte driehoek overblijft)".²⁸

27. Zie ook in de bibliografie de regelgeving betreffende de bescherming van geklasseerde monumenten en landschappen op Gemeenschaps- en Gewestniveau (II, B) waarin de verplichtingen van de eigenaar worden verduidelijkt.

28. Besluit van de Waalse Gewestregering van 7 juni 1990 betreffende het aanbrengen van een kenteken op de beschermde monumenten en landschappen, art. 2. In dezelfde zin: besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 16 maart 1995 betreffende het aanbrengen van een kenteken op de beschermde monumenten en landschappen, art. 2; Ministerieel Besluit (Minister van Nederlandse cultuur en Vlaamse aangelegenheden) van 1 april 1977 tot bepaling van het model van het herkenningsteken dat kan aangebracht worden aan de bij koninklijk besluit beschermde monumenten, art. 1; Besluit van de Regering van de Duitstalige Gemeenschap van 13 maart 1995 betreffende het aanbrengen van een kenteken op de beschermde monumenten en landschappen.

Hierbij komt de naam en of het logo van het Gewest of van de Gemeenschap, en de vermelding 'Beschermd monument'. In Vlaanderen bestaat een apart teken met vermelding 'Beschermd landschap'.²⁹

Dit herkenningsteken is, op het logo en het opschrift na, hetzelfde als het bij artikel 16 van het Verdrag van 's Gravenhage van 1954 voorziene schild dat van toepassing is bij gewapende conflicten. De wettelijk beschermde goederen beantwoorden evenwel niet allemaal aan de door het Verdrag gestelde criteria voor te beschermen cultuuroederen in geval van een gewapend conflict. Dit kan dus aanleiding geven tot een mogelijke rampzalige verwarring (cfr *infra*, deel III, B, 2, f).

Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Kenteken dat meestal wordt aangebracht op beschermde monumenten en landschappen. Het gaat om hetzelfde teken als dat bedoeld in het Verdrag van 's Gravenhage van 1954, terwijl de geklasseerde goederen niet noodzakelijk beantwoorden aan de kenmerken van een cultureel goed als bedoeld in het Verdrag van 's Gravenhage.

29. Besluit van de Vlaamse Regering van 3 juni 1997, houdende algemene beschermingsvoorschriften, advies- en toestemmingsprocedure, instelling van een register en vaststelling van een herkenningsteken voor beschermde landschappen, *Belgisch Staatsblad*, 1 oktober 1997, gewijzigd bij het besluit van de Vlaamse Regering van 4 juni 2004.

Waals Gewest

Kenteken dat meestal wordt aangebracht op de beschermde monumenten en landschappen. Net zoals voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, gaat het om hetzelfde teken als dat bedoeld in het Verdrag van 's Gravenhage van 1954.

Vlaams Gewest

Het kenteken aangebracht op de beschermde monumenten en landschappen in Vlaanderen stemt ook overeen met dat bedoeld in het Verdrag van 's Gravenhage van 1954. Dit teken wordt samen met de vermelding "beschermd monument" aangebracht op geklasseerde goederen die niet altijd beantwoorden aan de kenmerken van een cultureel goed als bedoeld in het Verdrag van 's Gravenhage.

DEEL II: De bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict

Het eerste deel heeft het bestaan aangetoond van een juridische bescherming voor goederen die behoren tot het cultureel Werelderfgoed of tot het Belgisch cultureel erfgoed in vreedstijd. Hetzelfde geldt in geval van een gewapend conflict voor de meest belangrijke cultuurgoederen.

Bij een gewapend conflict gelden bijzondere regels om bijzonder waardevolle cultuurgoederen te beschermen tegen de voorspelbare vijandelijkheden. Deze regels zijn opgenomen in het internationaal recht van gewapende conflicten.³⁰ Bedoeling is het verloop van vijandelijkheden te regelen en een minimale bescherming te bieden voor burgerlijke goederen in het algemeen en in het bijzonder de cultuur- en bepaalde erediensgoederen die het cultureel of spiritueel erfgoed van de volkeren uitmaken.

Dit deel wijst op het toepasbare juridische instrumentarium voor culturele goederen in geval van een gewapend conflict (A) en op de beschermingsstelsels voor culturele goederen die voortvloeien uit de internationale verdragen waarbij België partij is (B).

A. Het juridische instrumentarium

Op internationaal vlak is het juridische stelsel ter bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict aanzienlijk geëvolueerd. Een groot deel van de internationale verdragen is vervolgens omgezet in het Belgisch recht.

Een volledige lijst van het bestaande juridische instrumentarium in het internationaal en in Belgisch recht is opgenomen in de punten I en II van de bibliografie.

B. De verschillende beschermingsstelsels

De internationale verdragen voorzien verschillende beschermingsstelsels in functie van het belang van de cultuurgoederen.

---

30. Ook wel internationaal humanitair recht (IHR) genoemd.

1. De culturele goederen onder algemene bescherming

a. De bedoelde goederen

Het Verdrag van 's Gravenhage van 1954 bepaalt in artikel 1 welke goederen hiervoor in aanmerking komen, met name:

- a) "roerende of onroerende goederen welke van groot belang zijn voor het cultureel erfdeel van ieder volk, monumenten van de bouwkunst, kunst of geschiedenis, hetzij van godsdienstige, hetzij van wereldlijke aard; terreinen van oudheidkundig belang, groepen van gebouwen welke als een geheel, uit een oogpunt van geschiedenis of kunst van belang zijn, kunstwerken, geschriften, boeken en andere voorwerpen, welke uit een oogpunt van kunst, geschiedenis of oudheidkunde van belang zijn en voorts wetenschappelijke verzamelingen en belangrijke verzamelingen van boeken, archiefbescheiden of afbeeldingen van de hierboven omschreven goederen";³¹
- b) "gebouwen waarvan de voornaamste en daadwerkelijke bestemming is de in alinea a) bedoelde roerende, culturele goederen te bewaren of ten toon te stellen, zoals musea, grote bibliotheken, en archiefbewaarplaatsen en voorts schuilplaatsen bestemd om in geval van een gewapend conflict bescherming te bieden aan de in alinea a) bedoelde culturele goederen";³²
- c) "centra welke een groot aantal culturele goederen, als bedoeld in alinea a) en b) bevatten, welke zullen, worden aangeduid als 'monumenten-centra'".³³

b. De bescherming

Het beschermingsstelsel van de hierboven beschreven goederen is voorzien in het Verdrag van 's Gravenhage van 1954 dat bepalingen bevat betreffende het behoud en de eerbiediging van deze goederen.

De Staten moeten immers al in vredetijd passende maatregelen treffen om de culturele goederen op hun grondgebied te vrijwaren voor voorspelbare gevolgen van een eventueel gewapend conflict (zie infra, III, B, 2).³⁴

Het Verdrag van 's Gravenhage van 1954 somt in geval van een gewapend conflict volgende verbodsbepalingen op:

- deze goederen derwijze te gebruiken dat ze hierdoor worden blootgesteld "aan vernietiging of beschadiging in geval van gewapende conflicten";
- elke vijandelijke daad tegenover deze goederen te stellen;³⁵
- represailles tegen deze goederen te voeren.³⁶

31. H. CP, art. 1er, a).

32. H. CP, art. 1, b).

33. H. CP, art. 1, c).

34. H. CP, art. 3.

35. H. CP, art. 4, § 1.

36. H. CP, art. 4, § 4.

c. De opheffing van de onschendbaarheid

Afwijkingen van deze beschermingsverplichtingen zijn mogelijk "indien een militaire noodzaak een dergelijke afwijking gebiedend vereist".³⁷

Het tweede Protocol van 26 maart 1999 inzake het Verdrag van 's Gravenhage van 1954, bepaalt de voorwaarden waarbinnen deze afwijking is toegestaan. Het verduidelijkt onder meer dat de dwingende militaire noodzaak slechts kan worden ingeroepen:

- om een cultureel goed *aan te vallen* zolang dat het, door zijn functie een militair doelwit vormt en er geen andere praktische oplossing bestaat om een evenwaardig militair voordeel te verkrijgen. Hieromtrent moet wel, te gepasten tijde en op doeltreffende wijze, worden gewaarschuwd wanneer de omstandigheden het toelaten.
- om een cultureel goed te *gebruiken* voor doeleinden die het eventueel aan vernietiging of beschadiging blootstellen, alleen wanneer er geen andere praktische oplossing mogelijk is om een gelijkwaardig militair voordeel te behalen.³⁸

d. De aanduiding door middel van een kenteken

Volgens het Verdrag van 's Gravenhage van 1954 "kan op culturele goederen onder algemene bescherming een kenteken worden aangebracht "teneinde hun herkenning te vergemakkelijken".³⁹ Het is dus geen verplichting.

Dit kenteken vertoont "een naar beneden gericht schild, gekwartierd in een azuurblauw zilver schuin kruis (boven een blauw vierkant, waarvan één van de hoeken in de punt van het schild past, komt een driehoek in dezelfde kleur, waarbij beide aan weerskanten een witte driehoek afbakenen)".⁴⁰

Kenteken voor culturele goederen onder algemene bescherming

37. H. CP, art. 4, § 2.

38. H. CP P II, art. 6 en 7.

39. H. CP, art. 6.

40. H. CP, art. 16, § 1.

2. De culturele goederen onder bijzondere bescherming

Het Verdrag van 's Gravenhage van 1954 voorziet een stelsel van 'bijzondere bescherming' voor bepaalde types van goederen. Vermits dit stelsel slechts zeer beperkt werd toegepast voerde het tweede Protocol van 1999 een minder complex systeem van 'versterkte bescherming' in (zie *infra* punt 3).

In theorie kunnen de bijzondere bescherming en de versterkte bescherming dus gelijktijdig gelden voor een zelfde cultuurgoed. In de praktijk gaat de voorkeur eerder naar de toepassing van de versterkte bescherming.⁴¹

a. De bedoelde goederen

Op vraag van de Staten die partij zijn bij het Verdrag van 's Gravenhage van 1954, kunnen de culturele goederen van *heel groot belang* worden ingeschreven in het 'Internationaal register van culturele goederen onder bijzondere bescherming', bijgehouden door de Directeur-Generaal van UNESCO.⁴²

Het gaat voornamelijk om schuilplaatsen waarin roerende cultuurgoederen bij gewapende conflicten kunnen worden ondergebracht, monumentencentra en andere, heel belangrijke onroerende cultuurgoederen goederen.

Twee voorwaarden moeten worden vervuld:

- zich bevinden op voldoende afstand van enig militair doelwit;
- niet worden gebruikt voor militaire doeleinden.⁴³

Weinig Lidstaten hebben gebruik gemaakt van de mogelijkheid om de Directeur-Generaal van UNESCO te vragen om heel belangrijke goederen op te nemen in het Internationaal register van culturele goederen onder bijzondere bescherming.

Als voorbeeld kan het geval van Cambodja gelden: op de in 1972 terecht geformuleerde vraag om bepaalde goederen die aan de criteria voor bijzondere bescherming beantwoordden in het register op te nemen is uiteindelijk niet ingegaan om politieke redenen.⁴⁴

41. H. CP, P. II, art. 4, b.

42. H. CP, art. 8, § 6 en H. CP, R, art. 13.

43. H. CP, art. 8, § 1.

44. Toen het land te kampen had met uitlopers van de Vietnamoorlog op zijn eigen grondgebied, vroeg de Khmerrepubliek van generaal Lon Nol op 31 maart 1972 de Directeur-Generaal van UNESCO de twee monumentencentra van Angkor en Roluos, het bewaringsbureau van Angkor en de monumenten van Phnom Bok en Phnom Krom in te inschrijven als cultureel goed onder bijzondere bescherming. Vier partijen bij het Verdrag van 's Gravenhage (Cuba, Egypte, Roemenië en Joegoslavië) verzetten zich tegen deze vraag omdat zij uitging van een autoriteit die volgens hen de staat Cambodja niet vertegenwoordigde. Voor meer details, zie: E. CLEMENT en F. QUINIO, "La protection des biens culturels au Cambodge pendant la période des conflits armés, à travers l'application de la Convention de La Haye de 1954", *R.I.C.R.*, 2004, N°854, pp. 389-397, meer bepaald pp. 392-394.

b. De bescherming

Het bijzondere stelsel heeft twee gevolgen:⁴⁵

- elke vijandige daad ten opzichte van dergelijke goederen is verboden;
- deze goederen gebruiken voor militaire doeleinden is eveneens verboden.

c. De opheffing van de onschendbaarheid

De onschendbaarheid van goederen onder bijzondere bescherming kan evenwel worden opgeheven in geval van "onvermijdelijke militaire noodzaak, en uitsluitend zolang deze noodzaak voortduurt."⁴⁶

De verduidelijkingen over de militaire noodzaak vervat in het tweede Protocol van 26 maart 1999 inzake het Verdrag van 's Gravenhage van 1954, zijn ook hier van toepassing (cfr. *supra* 1, C): de militaire noodzaak kan slechts worden ingeroepen:

- om een cultureel goed *aan te vallen* zolang dat het, door zijn functie een militair doelwit vormt en er geen andere praktische oplossing bestaat om een evenwaardig militair voordeel te verkrijgen. Hieromtrent moet wel, te gepasten tijde en op doeltreffende wijze, worden gewaarschuwd wanneer de omstandigheden het toelaten.
- om een cultureel goed te *gebruiken* voor doeleinden die het eventueel aan vernietiging of beschadiging blootstellen, alleen wanneer er geen andere praktische oplossing mogelijk is om een gelijkwaardig militair voordeel te behalen.⁴⁷

d. De aanduiding door middel van een kenteken

De onroerende culturele goederen onder bijzondere bescherming "moeten voorzien worden van een kenteken zoals bepaald bij artikel 16" van het Verdrag van 's Gravenhage.⁴⁸ Dit kenteken moet drie keer worden aangebracht.⁴⁹

Goederen onder bijzondere bescherming *moeten* een kenteken dragen terwijl het voor de culturele goederen onder algemene bescherming blijft bij een mogelijkheid, overgelaten aan de beoordeling van de partijen.

45. H. CP, art. 9.

46. H. CP, art. 11, § 2.

47. H. CP, P. II, art. 6 en 7.

48. H. CP, art. 10.

49. H. CP, art. 17, § 1, a).

Kenteken voor culturele goederen onder bijzondere bescherming

3. De culturele goederen onder versterkte bescherming

Om de Staten toe te laten nauwer mee te werken aan de bescherming van culturele goederen in geval van gewapende conflicten, werd in 1999, een tweede Protocol bij het Verdrag van 1954 aangenomen (H. CP. P. II).⁵⁰

a. De bedoelde goederen

Culturele goederen kunnen een versterkte bescherming genieten onder bepaalde voorwaarden voorzien in het tweede protocol van 1999 inzake het Verdrag van 's Gravenhage van 1954:⁵¹

- het goed is van het *grootste belang* voor de mensheid;
- de culturele en historische waarde van het goed is erkend door interne beschermingsmaatregelen;
- het goed wordt niet gebruikt voor militaire doeleinden. Een verklaring van de Staat die een dergelijk goed controleert, moet dat dan bevestigen.

50. België ondertekende deze tekst op 17 mei 1999, maar heeft ze nog niet geratificeerd. De Franse Gemeenschap heeft het Protocol aangenomen op 12 mei 2004, net als het Waals Gewest op 27 mei 2004, de federale Staat op 30 september 2005 en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op 30 maart 2006. Voor de Duitstalige en de Vlaamse overheden loopt de ratificatieprocedure nog.
51. H. CP. P. II, art. 10.

b. De bescherming

Deze bescherming wordt verleend bij opname van het goed in de “Lijst van culturele goederen onder versterkte bescherming” (niet te verwarren met de Werelderfgoedlijst van UNESCO). Dit gebeurt op aanvraag van de partij die de controle of de rechterlijke bevoegdheid over het betrokken goed heeft, en dit doet op eigen initiatief of op verzoek van het Comité voor de bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict.⁵²

Dit heeft tot gevolg dat:⁵³

- het goed niet mag worden aangevallen;
- het niet mag worden ingezet voor militaire doeleinden.

c. De opheffing van de onschendbaarheid

De onschendbaarheid kan worden opgeheven:⁵⁴

- door het opschorten of annuleren van de bescherming door het Comité; het goed wordt in de Lijst geschrapt wegens het niet naleven van de criteria van art. 10 van het H. CP. P. II;
- of door het goed te gebruiken voor militaire doeleinden.

Precieze voorwaarden regelen evenwel deze opheffing van de onschendbaarheid,⁵⁵ zoals bijvoorbeeld:

- het opheffen van de onschendbaarheid blijft beperkt tot de periode waarin het goed een militair doelwit is;
- het goed aanvallen is de enige praktische mogelijkheid om een einde te stellen aan zijn militaire gebruik;
- alle voorzorgen werden genomen om schade aan het goed maximaal te vermijden of te verminderen.

d. Het ontbreken van een kenteken

Het Protocol II van 1999 voorziet geen enkel specifiek kenteken voor de goederen onder versterkte bescherming.

52. H. CP. P. II, art. 11, § 2.

53. H. CP. P. II, art. 12.

54. H. CP. P. II, art. 13, § 1, a) et 14, §§ 1-2.

55. H. CP. P. II, art 13, §§ 1 en 2.

4. De cultuurogoederen die het cultureel of spiritueel erfgoed van volkeren uitmaken

Artikel 53 van het Aanvullende Protocol I van 1977 bij de Verdragen van Genève van 1949 dat van toepassing is bij internationale conflicten, verzekert eveneens een bescherming voor culturele goederen. De beginselen ervan zijn ook hernomen in artikel 16 van het Aanvullende Protocol II van 1977 bij de Verdragen van Genève dat interne gewapende conflicten regelt.

Belangrijk is hierbij te verduidelijken dat deze bepaling bescherming verleent “onverminderd de bepalingen van het Verdrag van ’s Gravenhage van 14 mei 1954 inzake de bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict of andere pertinente internationale instrumenten”.⁵⁶

a. De bedoelde goederen

Artikel 53 van het Aanvullende Protocol I van 1977 bij de Verdragen van Genève van 1949 (G. P. I) beschermt de volgende culturele goederen: “historische monumenten, kunstwerken of plaatsen van eredienst die het cultureel of spiritueel erfgoed van de volkeren uitmaken”. Deze bepaling heeft dus een ruimer materieel toepassingsveld dan het Verdrag van ’s Gravenhage van 1954 vermits zij het begrip van spiritueel erfgoed van de volkeren omvat.

Niet alle eredienstgoederen komen hierbij dus in aanmerking maar alleen de plaatsen van eredienst die het “spiritueel erfgoed van de volkeren” vertegenwoordigen.⁵⁷

b. De bescherming

Artikel 53 van het G. P. I (zoals artikel 16 van G. P. II) verbiedt:

- elke vijandige daad ten opzichte van dergelijke goederen;
- het gebruik van deze goederen ter ondersteuning van militaire activiteiten;
- represailles tegen deze goederen.

c. Het ontbreken van afwijking

Noemenswaardig in dit verband is dat het Aanvullende Protocol I van 1977 geen mogelijkheid vermeldt tot afwijking van deze verbodsbepalingen omwille van militaire noodzaak.

56. G. P. I, art. 53. In dezelfde zin: G. P. II, art. 16.

57. G. P. I, art. 53. Zie de bemerkingen bij dit artikel: Y. SANDOZ, Ch. SWINARSKI, en B. ZIMMERMANN (Ed.), *Commentaire des Protocoles additionnels du 8 juin 1977 aux Conventions de Genève du 12 août 1949*, Genève, CICR, 1986, p. 658, §§ 2042-2044.

De afwijking, voorzien in het Verdrag van Gravenhage van 1954 (zie *supra*), is evenwel toepasbaar wanneer de twee Staten partij zijn zowel bij de Aanvullende Protocolen I en II van 1977 als bij het Verdrag van ’s Gravenhage van 1954. De protocollen van 1977 doen immers geen afbreuk aan de bepalingen van het vermelde Verdrag.⁵⁸

d. Het ontbreken van een kenteken

Gelet op hun belang zijn de culturele goederen en plaatsen van eredienst genoemd in de artikelen 53 van het G. P. I. en 16 van het G. P. II beschermd en is het niet noodzakelijk dat ze een specifiek kenteken zouden dragen.

Samenvatting

Naast de algemene bescherming verleend aan de burgerlijke goederen,⁵⁹ zijn er voor de culturele goederen vier andere specifieke beschermingsstelsels voorzien:

- De bescherming toegekend aan de culturele goederen die het cultureel of spiritueel erfgoed van de volkeren uitmaken
- De algemene bescherming
- De bijzondere bescherming
- De versterkte bescherming

De Staat die tegelijk partij is bij de Aanvullende Protocolen van 1977 bij de Verdragen van Genève van 1949 en bij het Verdrag van ’s Gravenhage van 1954 en de bijhorende Aanvullende, zal eerst de bescherming- en aanduidingsstelsels toepassen die bepaald zijn in deze laatste teksten. Slechts wanneer deze niet werden geratificeerd of in de gevallen die niet zijn voorzien in het Verdrag van ’s Gravenhage en bijhorende Protocolen, zal die Staat het artikel 53 toepassen van het Aanvullend Protocol I van 1977 (en het artikel 16 van het Aanvullend Protocol II van 1977).

Door te stipuleren dat de bescherming wordt toegekend “onverminderd de bepalingen van het Verdrag van ’s Gravenhage van 14 mei 1954 inzake de bescherming van de culturele goederen in geval van een gewapend conflict en van andere op deze bescherming betrekking hebbende internationale akten”,⁶⁰ heeft de diplomatieke conferentie erkend, bij het opstellen van artikel 53 van het Aanvullende Protocol I van 1977 “dat het niet ging om een herziening van de reeds bestaande regels terzake, maar wel om het bevestigen van de bescherming en de eerbiediging

58. G. P. I, art. 53; G. P. II, art. 16.

59. G. P. I, art. 52.

60. G. P. I, art. 53.

van culturele goederen”.⁶¹ De diplomatieke conferentie achtte het “noodzakelijk aan het begin van het artikel 53 te preciseren, dat dit de reeds bestaande pertinente instrumenten niet wijzigde. Dat betekent dat in geval van tegenstrijdigheid tussen onderhavig artikel en een regel van het Verdrag van 1954 het Verdrag van toepassing is...”.⁶²

Met het invoegen van artikel 53 in het Eerste Aanvullende Protocol van 1977 heeft de diplomatieke conferentie toen willen wijzen op “het belang dat zij hechte aan het cultureel erfgoed van de mensheid”, te meer daar het Verdrag van 's Gravenhage van 1954 lang niet universeel van kracht was.⁶³

De Belgische Staat zou dus de beschermingsstelsels moeten toepassen die zijn voorzien in het Verdrag van 's Gravenhage van 1954 en de bijhorende Protocolen, namelijk:

- De algemene bescherming
- De bijzondere bescherming
- De versterkte bescherming

Wanneer de tegenstander zou vergeten hebben één van deze stelsels toe te passen op goederen “van groot belang”, zal het Eerste Aanvullende Protocol van 1977 ten uitvoer worden gebracht.

Een cultureel goed kan, ter herinnering, tegelijk het voorwerp uitmaken van bijzondere en versterkte bescherming. In dat geval gelden de bepalingen inzake versterkte bescherming (zie *supra* de inleiding van punt 2).

Een doeltreffende bescherming van de culturele goederen in geval van een gewapend conflict vergt dus een vooraf opgestelde lijst voor elk type van bescherming. Vermits de versterkte bescherming het meest nauwkeurig omschreven en verre-gaand is, zou op zijn minst een lijst moeten worden opgesteld van de goederen die tot dit beschermingsstelsel worden gerekend.

België lijkt bij de aanbeveling aan te sluiten. Omwille van de onduidelijkheden en leemten van het Verdrag van 's Gravenhage van 1954 in dit verband is nog nooit enige bijzondere bescherming aangevraagd. Er loopt wel een studie over de uitvoering van de bepalingen inzake de versterkte bescherming in het Tweede Protocol van 1999.⁶⁴

61. Zie de bemerkingsen bij artikel 53 van het G.P.I. Y. SANDOZ, Ch. SWINARSKI, en B. ZIMMERMANN (Ed.), *Commentaire des Protocoles additionnels du 8 juin 1977 aux Conventions de Genève du 12 août 1949*, Genève, CICR, 1986, p. 659, § 2046.

62. *Ibid.*

63. *Ibid.*, §§ 2039-2040.

64. UNESCO, *Rapport sur la mise en œuvre de la Convention pour la protection de biens culturels en cas de conflit armé adopté à La Haye en 1954 et de ses deux Protocoles de 1954 et 1999 – Rapport sur les activités de 1995 à 2004*, p. 16.

Voorbeelden van Belgische monumenten die als culturele goederen onder verhoogde bescherming kunnen worden beschouwd

De Leeuw van Waterloo.

Het Atomium in Brussel.

Het Gravensteen in Gent.

DEEL III: De door de overheden te nemen voorzorgsmaatregelen

De stelsels van het behoud en de bescherming van de culturele goederen voorgesteld in de eerste twee delen kunnen alleen doeltreffend zijn indien de Belgische federale overheid en de deelgebieden de nodige uitvoeringsmaatregelen nemen.

Dit laatste deel wijst eerst de bevoegde overheden aan (A) om ze nadien de te treffen maatregelen voor te stellen (B).

A. De betrokken overheden

Belangrijk is te onderstrepen dat de organen bevoegd voor het behoud en de bescherming van cultuurgooederen, niet altijd dezelfde zijn in vredestijd (1) als in geval van een gewapend conflict (2).

1. De overheden bevoegd voor het behoud van beschermde goederen in vredestijd

Omwille van de communautarisering en regionalisering van deze materie (zie *supra* Deel I: B, 1), zijn de deelgebieden als eerste betrokken bij de uitvoering van de bepalingen betreffende het behoud van cultuurgooederen. Echter, de federale overheid is ook nog betrokken.

a. De Gemeenschappen en Gewesten

Zowel de Gemeenschappen als de Gewesten van België zijn bij wet betrokken bij het behoud van het beschermd erfgoed. Het betreft dus:

- de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap en de Duitstalige Gemeenschap;
- het Vlaams Gewest, het Waals Gewest, en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De Gemeenschappen en Gewesten beschikken, afgezien van de wetgevende en uitvoerende organen, over instellingen die instaan voor het behoud en de bescherming van monumenten, landschappen en archeologie. Volgende instellingen kunnen worden vermeld:

Op het vlak van de Gewesten:

- de Directie Monumenten en Landschappen en de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest;⁶⁵
- Vlaamse Overheid. Agentschap Ruimtelijke Ordening – Onroerend Erfgoed Vlaanderen, van het Vlaams Gewest;⁶⁶
- “la Direction générale de l'aménagement du territoire, du logement et du patrimoine” en “la Commission royale des monuments, sites et fouilles” van het Waals Gewest.⁶⁷

Op het vlak van de Gemeenschappen:

- “l'Administration générale de la Culture et de l'Informatique – Direction générale de la Culture”, in de Franse Gemeenschap;
- Vlaamse Overheid. Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media. Kunst en Erfgoed, in de Vlaamse Gemeenschap;
- “die Abteilung Kulturelle Angelegenheiten” in de Duitstalige Gemeenschap.

Deze (gewestelijke en gemeenschaps-)instellingen beogen de bescherming van het roerende en onroerende erfgoed, het toezicht op de behoorlijke uitvoering van restauratie- en onderhoudswerken, het beheer van het archeologisch erfgoed, de sensibilisatie van het publiek voor het behoud van het roerende en onroerende erfgoed en zijn ontsluiting.

b. De eigenaar

De eigenaar van door Gemeenschappen en Gewesten beschermde goederen is verplicht ze in goede staat te behouden en zo nodig hiertoe de nodige onderhouds- en restauratiewerken te laten uitvoeren.

65. Voor de samenstelling en het mandaat van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, zie artikel 11 van het Brussels Wetboek voor Ruimtelijke Ordening, goedgekeurd bij besluit van de Brusselse regering van 9 april 2004, B.S., 26 mei 2004, en geratificeerd bij de ordonnantie 13 mei 2004, B.S., 26 mei 2004.

66. Voor de samenstelling en het mandaat, zie het besluit van de Vlaamse Regering van 20 april 1994, betreffende de samenstelling, de organisatie, de bevoegdheden en de werking van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen van het Vlaamse Gewest, B.S., 14 juli 1994.

67. Voor de samenstelling en het mandaat, zie: Waals wetboek van ruimtelijke ordening, stedenbouw en patrimonium van 14 mei 1984, B.S., 25 mei 1984, art. 187 en volgende; Besluit van de Waalse Regering van 2 mei 1996, betreffende de structuur, de opdrachten en de werking van de Koninklijke Commissie voor Monumenten, Landschappen en Opgravingen van het Waalse Gewest, B.S., 25 mei 1996.

Dit geldt zowel voor eigenaars uit de privé-sector (particulieren) als uit de openbare sector (provincies, gemeenten...).

c. De federale Staat

De federale Staat is eveneens bevoegd voor het beheer en het behoud van de goederen die noch gecommunautariseerd, noch geregionaliseerd zijn, zoals de federale wetenschappelijke en culturele instellingen (de Koninklijke Bibliotheek van België, het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika, de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België...).⁶⁸

De nationale Belgische UNESCO-Commissie die als mandaat kreeg om de gouvernementele en niet-gouvernementele activiteiten met UNESCO te coördineren, ressorteerde onder het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Deze nationale commissie bestaat niet meer.⁶⁹

Sinds mei 2004 bestaat er wel een Vlaamse UNESCO-Commissie. Ze werkt onder toezicht van het Vlaamse Ministerie van Buitenlands Beleid, Media en Toerisme en is samengesteld uit afgevaardigden van de betrokken administraties en anderen uit de aanverwante sectoren.

De Franse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap en het Waals Gewest werken momenteel aan de oprichting van een gelijkaardige commissie.

2. De overheden bevoegd voor de bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict

Net zoals in vredetijd zijn verschillende partners, zowel op het niveau van de federale Staat als op het niveau van de deelgebieden, betrokken bij de uitvoering van de bepalingen die de bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict beogen. Wetenswaard is dat bij het uitbreken van een gewapend conflict die in vredetijd met deze materie gelaste overheden hun bevoegdheid behouden.

68. Bijzondere wet tot hervorming der instellingen, 8 augustus 1980, art. 6 bis, § 2, 4°. Voor wat bijvoorbeeld de federale wetenschappelijke instellingen betreft, ondersteunt de Minister van Wetenschappelijk Onderzoek hen in hun administratief, financieel en materieel beheer (cfr. Koninklijk Besluit houdende oprichting van de Programmatorische Federale Overheidsdienst Wetenschapsbeleid, 12 december 2002, B.S., 25 december 2002, art. 1 en 2).

69. Voor verdere inlichtingen over de aard en de functies van de nationale commissies, zie art. VII van de Stichtingsakt van de UNESCO gedaan te Londen op 16 november 1945 en het Charter van nationale commissies voor de UNESCO aangenomen door de algemene conferentie op 27 november 1978, art. 1.

a. De Gemeenschappen en Gewesten

Omwille van de communautarisering en de regionalisering van de cultuurgooderen, zijn de volgende actoren betrokken:

- de drie Gemeenschappen: de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap, en de Duitstalige Gemeenschap;
- de drie Gewesten: het Vlaams Gewest, het Waals Gewest, en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

b. De federale Staat

Volgende overheden en diensten zijn betrokken bij de bescherming van cultuurgooderen:

- De Regeringslid bevoegd voor de goederen die noch gecommunautariseerd, noch geregionaliseerd zijn (bijvoorbeeld de wetenschappelijke instellingen).
- Omwille van hun betrokkenheid bij de uitvoering van het internationaal humanitair recht:
  - De FOD Binnenlandse zaken (Civiele bescherming)
  - De FOD Justitie
  - De FOD Financiën (Begroting)
  - Het Ministerie van Landsverdediging
  - He FOD Kanselarij van de Eerste Minister.

Op initiatief van de FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse handel en Ontwikkelingsamenwerking is in 2000 een werkgroep opgestart waarvan de leden hoofdzakelijk behoren tot de ICHR. Voor UNESCO hebben ze een ontwerp van Belgisch verslag uitgewerkt voor de periode 1995-2000. Bedoeling was de uitvoeringsbepalingen bekend te maken die België heeft genomen in het kader van de uitvoering van het Verdrag van 's Gravenhage van 14 mei 1954, overeenkomstig artikel 26, § 2.⁷⁰

Het definitief Belgische verslag werd verzonden door de FOD Buitenlandse zaken, Buitenlandse handel en Ontwikkelingsamenwerking naar UNESCO in 2001.

In 2005 heeft UNESCO deze Belgische maatregelen 1995-2000 opgenomen in het verslag van haar activiteiten van 1995 tot 2004.⁷¹

70. H. CP, art.26, § 2: "Bovendien zullen zij tenminste iedere vier jaar aan de Directeur-Generaal (van UNESCO) een rapport doen toekomen, dat alle inlichtingen bevat, welke zij geschikt achten, betreffende de maatregelen die door haar onderscheidene administraties zijn genomen of worden voorbereid of overwogen ter uitvoering van dit Verdrag en het Reglement van Uitvoering".

71. UNESCO, *Rapport sur la mise en œuvre de la Convention pour la protection de biens culturels en cas de conflit armé adopté à La Haye en 1954 et de ses deux Protocoles de 1954 et 1999 – Rapport sur les activités de 1995 à 2004*.

B. De handhavingsmaatregelen

De voorzorgsmaatregelen voor beschermde goederen zijn omschreven in de decreten en ordonnances van de deelgebieden. Zij worden uitgevoerd bij de besluiten van de regeringen van deze deelstaten (1).

Verschillende voorzorgsmaatregelen moeten ook al in vredetijd worden getroffen om, volgens de internationale verdragen, het hoofd te kunnen bieden aan de risico's van een eventueel gewapend conflict (2).

1. De handhavingsmaatregelen voor beschermde goederen in vredetijd

De Gemeenschappen en Gewesten preciseren in hun decreten en ordonnantie⁷² de principes die de bescherming regelen van de goederen die van groot belang zijn voor het erfgoed van de betrokken deelstaat.

Verschillende maatregelen zijn hiertoe voorzien, meer bepaald:

- de inventarisatie van het roerende en onroerende erfgoed;
- de beschermingsprocedure en de opheffing van de bescherming;
- de werkzaamheden voor het behoud van beschermde goederen en het toekennen hiertoe van de gepaste subsidies of premies.

Deze verschillende maatregelen worden uitgevoerd door diverse besluiten van de Gewest- of Gemeenschapsregering, volgens in de decreten en ordonnances vastgelegde richtlijnen.

Bijvoorbeeld:

- het uitwerken, actualiseren en publiceren van de inventaris van het onroerende erfgoed;
- het opstarten van de beschermingsprocedure en het wettelijk beschermen van onroerende en roerende goederen;
- het vastleggen van de voorwaarden voor het toekennen van subsidies/premies bestemd voor het onderhoud en de conservatie- en restauratiewerken, het samenstellen van het modeldossier voor de financiële tussenkomst, het bepalen van de procedure en van de bijdragen van het Gewest, de provincies en de gemeenten.

72. Zie Punt II, B, van de Bibliografie, voor alle wetgeving waarin de maatregelen zijn opgenomen inzake het behoud van beschermde goederen.

2. De effectieve maatregelen in geval van een gewapend conflict

Het Verdrag van 's Gravenhage van 1954 bepaalt dat de partijen zich ertoe verbinden, in geval van een gewapend conflict, voorzorgsmaatregelen te nemen “om elke daad van diefstal, plundering of verduistering te verbieden, te voorkomen en, indien nodig, te stoppen (...), alsook elke daad van vandalisme...”.⁷³

De Staten die Partij zijn bij het Verdrag moeten ook in vredetijd reeds maatregelen treffen om een afdoende bescherming te waarborgen voor de culturele goederen bij een eventueel gewapend conflict. Het Verdrag van 's Gravenhage van 1954 stelt dit duidelijk⁷⁴ en laat de Staten vrij te oordelen over de keuze van de meest geschikte maatregelen.

Het Tweede Protocol van 1999 bij dit Verdrag somt enkele voorbeelden op:

- het opstellen van inventarissen;
- het plannen van noodmaatregelen om het hoofd te kunnen bieden aan risico's op brand of instorting van gebouwen;
- het voorbereiden van het overbrengen van roerende culturele goederen of het zorgen voor een gepaste bescherming van deze goederen *in situ*;
- het aanduiden van bevoegde autoriteiten die verantwoordelijk zijn voor de algemene bescherming van culturele goederen.⁷⁵

Deze lijst is niet beperkend. De aanduiding door middel van een kenteken, de verspreiding van de regels inzake de bescherming van deze goederen en de beteugeling in geval van schending ervan kunnen eveneens gezien worden als een bijdrage tot het behoud van deze culturele goederen.

a. De verspreiding van het Verdrag

De Staten hebben zich ertoe verbonden de teksten van de geldende verdragen inzake de bescherming van culturele goederen te verspreiden, niet alleen in het kader van militaire vormingsprogramma's voor de Krijgsmacht maar eveneens ter voorlichting van de burgerbevolking, meer bepaald van het personeel gelast met de bescherming van culturele goederen.⁷⁶

In de praktijk wordt de tekst van het Verdrag van 's Gravenhage van 14 mei 1954 ruim verspreid onder de strijdkrachten via een algemene order en handleidingen

73. H. CP, art. 4, § 3.

74. H. CP, art. 3.

75. H. CP, P. II, art. 5.

76. H. CP, art. 25; H. CP, P. II, art. 30.

met militaire instructies. Daarbij hoort een kaart met uitleg over de verschillende beschermende kentekens als geheugensteun.

De bescherming van de culturele goederen is opgenomen in de lessen over het recht van de gewapende conflicten, zowel tijdens de basisopleiding als tijdens de voortgezette vorming van militairen van alle graden.⁷⁷ De opleiding zal in de toekomst eveneens rekening houden met het Tweede Protocol van 1999 betreffende het Verdrag van 's Gravenhage.

Om eenieder te sensibiliseren voor de bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict, hebben de Staten zich ertoe verbonden ook een dergelijke opleiding te integreren in burgerprogramma's bestemd voor het grote publiek dat op die manier vertrouwd geraakt met de basisprincipes.⁷⁸ Deze vorming past ook in het ruimere kader van de verspreiding van het IHR.⁷⁹

In België, werd het Verdrag van 's Gravenhage van 1954 ondermeer verspreid via enkele specifieke opleidingen in het hoger onderwijs. In het kader van de opdracht van de verspreiding van het IHR heeft ook het Belgische Rode Kruis bijgedragen tot de kennis van de regels inzake bescherming van burgerlijke goederen, waaronder culturele goederen.⁸⁰

b. Gespecialiseerde diensten of personeel binnen de Krijgsmacht

De Staten moeten, al in vredetijd, binnen hun Krijgsmacht gespecialiseerde diensten of personeel voorzien die als specifieke opdracht hebben toe te zien op het respect voor culturele goederen en samen te werken met de burgerlijke overheden die voor de bescherming van deze goederen instaan.⁸¹

Dit is in België het geval voor:

- de officieren raadgevers recht van de gewapende conflicten van de eenheden en juridische adviseurs (burgers en militairen) van de Defensiestaf, die als taak hebben het commando te adviseren over de naleving van de principes en regels van het recht van de gewapende conflicten, in het bijzonder het respect voor culturele goederen;
- de CIMIC-officieren (Civil–Military Co-operation) van de eenheden, met als mandaat de samenwerking te verzekeren met de burgerautoriteiten.

77. UNESCO, *Rapport sur la mise en œuvre de la Convention pour la protection de biens culturels en cas de conflit armé adopté à La Haye en 1954 et de ses deux Protocoles de 1954 et 1999 – Rapport sur les activités de 1995 à 2004*, p. 14.
78. H. CP, art. 25; H. CP, P. II, art. 30.

79. Het betreft een verplichting voor de staten krachtens het gemeenschappelijk artikel 47/48/127/144 van de Verdragen van Genève van 12 augustus 1949, van artikel 83 van Protocol I en van artikel 19 van Protocol II bij deze verdragen, van 8 juni 1977.

80. UNESCO, *Rapport sur la mise en œuvre de la Convention pour la protection de biens culturels en cas de conflit armé adopté à La Haye en 1954 et de ses deux Protocoles de 1954 et 1999 – Rapport sur les activités de 1995 à 2004*, p. 22.

81. H. CP, art. 7, § 2.

c. Andere diensten bevoegd voor de bescherming van culturele goederen

Er bestaat momenteel in België geen specifieke civiele dienst bevoegd voor de bescherming van culturele goederen in het geval van een gewapend conflict.

De Civiele Bescherming moet zich hoofdzakelijk toeleggen op de bescherming en de overleving van de bevolking alsook op het behoud van het nationaal erfgoed in geval van oorlog.⁸² Zij zou dus betrokken kunnen worden bij deze problematiek.

Anderzijds vermeldt het Verdrag van 's Gravenhage (1954) dat het personeel dat normaal instaat voor de bescherming van de culturele goederen in geval van een gewapend conflict zijn functies verder moet blijven uitoefenen. Deze personeelsleden, waaronder de museumbewaarders en -conservatoren, moeten dan ook genieten van waarborgen inzake de bescherming van hun persoon en de uitoefening van hun functies in geval van een gewapend conflict.⁸³ Het staat evenwel niet vast of dit personeel in België ten volle op de hoogte is van deze waarborgen.

Tot slot moet worden gewezen op het bestaan van het Belgische Blauwe Schild Comité opgericht in 2000. Zoals andere nationale comités ondersteunt deze V.Z.W. de acties van het *International Committee of the Blue Shield* (ICBS). Dat internationale comité wordt in het Tweede Protocol bij het Verdrag van 's Gravenhage erkend om zijn bijstandsrol bij het Comité voor bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict. Deze internationale instelling zet zich in voor de bescherming van het culturele erfgoed in geval van gewapende conflicten, natuurrampen en catastrofes veroorzaakt door de mens. Het Belgische Blauwe Schild Comité verleent aldus bijstand wanneer roerende of onroerende nationale culturele goederen worden bedreigd door een ramp of een gewapend conflict. Het ijvert ook voor een goede wettelijke onderbouw voor de bescherming en de risico-planning van het patrimonium en steunt elke actie van de overheid en van andere organisaties op het vlak van preventie, sensibilisering, beroepsopleiding en interventie in geval van ramp die het cultureel erfgoed treft.⁸⁵

d. Het opstellen van registers van beschermde erfgoed

Deze inventarissen of registers zijn essentieel om het erfgoed te identificeren dat mogelijkwijze kan worden beschermd dankzij het bestaande instrumentarium, met name:

- de culturele goederen onder algemene bescherming;⁸⁶

82. Zie art. 1 van de wet van 31 december 1963 betreffende de civiele bescherming, B.S., 16 januari 1964.

83. H. CP, art. 15.

84. H. CP P. II, art. 27, § 3.

85. Voor verdere inlichtingen, gelieve de website te raadplegen van het Belgische Blauwe Schild: <http://www.blauweschild.be>

86. H. CP, art.1 en volgende.

- de culturele goederen onder bijzondere bescherming.⁸⁷ Dankzij een inventaris of register kunnen de opgenomen goederen worden ingeschreven in het “Internationaal register voor culturele goederen onder bijzondere bescherming”;
- de culturele goederen onder versterkte bescherming.⁸⁸ Dankzij een inventaris of register kunnen de vermelde goederen worden opgenomen in de “Lijst van culturele goederen onder versterkte bescherming”.

Geen enkele van deze inventarissen of registers werd tot op heden overgemaakt aan de ICHR.

e. De bouw van schuilplaatsen voor de roerende goederen

Specifiek hiertoe opgerichte schuilplaatsen laten toe de roerende culturele goederen beter te beschermen tegen elke aanval in geval van een gewapend conflict.

België beschikt reeds over een aantal schuilplaatsen voor kunstwerken (Koninklijke Musea voor Schone Kunsten, Musea voor Kunst en Geschiedenis, Musée de Mariemont...)⁸⁹

Voorwerpen tentoongesteld in het huis van de barokschilder Pierre Paul Rubens in Antwerpen.

Reeds in vredetijd dienen maatregelen te worden genomen met het oog op de bescherming van roerende culturele goederen in geval van een gewapend conflict.

87. H. CP, art. 8.

88. H. CP P. II, art. 10 et 11, § 2.

89. Werkdocument herzien in 2004 door de Werkgroep van de ICHR over de bescherming van culturele goederen en plaatsen van eredienst, IV, B, 3, e.

f. De aanduiding door middel van een kenteken

• *Het kenteken voorzien in het Verdrag van 's Gravenhage van 1954*

De culturele goederen onder *algemene bescherming* “kunnen voorzien worden van een kenteken”⁹⁰ dat bestaat uit “een naar beneden gericht schild, gekwartierd in een azuurblauwen zilver schuin kruis”.⁹¹

De onroerende culturele goederen onder bijzondere bescherming “moeten voorzien worden van een kenteken zoals bepaald bij artikel 16” van het Verdrag van 's Gravenhage.⁹² Dit kenteken moet drie keer worden aangebracht.⁹³

In beide gevallen mag “het kenteken niet worden geplaatst op een onroerend cultureel goed, tenzij tezelfdertijd een machtiging is aangebracht, behoorlijk gedateerd en ondertekend door de bevoegde autoriteit van de Hoge Verdragsluitende Partij”.⁹⁴

Al is het kenteken dan niet verplicht voor de culturele goederen onder algemene bescherming, moet worden gesteld dat een dergelijk teken bij een gewapend conflict de strijders toelaat het culturele karakter van een goed te identificeren en het goed aldus te laten genieten van het daartoe voorziene beschermingsstelsel. Zo is het kenteken, omwille van zijn beschermende functie, van fundamenteel belang: het kan dus niet zomaar worden beschouwd een eenvoudige optie voor de Staten.

• *Het gebruik van het kenteken op de wettelijk beschermde goederen in België*

Het beschermende kenteken voorzien bij het Verdrag van 's Gravenhage is uitsluitend bedoeld om te worden aangebracht op de goederen die beantwoorden aan de criteria van deze tekst. Het gebruik ervan door de nationale, gemeenschaps- of gewestelijke overheden ter identificatie van andere goederen is dus ongepast.

Overigens veroordeelt het Verdrag van 's Gravenhage uitdrukkelijk een dergelijk verkeerd gebruik van het kenteken in artikel 17, § 3: “Tijdens een gewapend conflict, is het verboden gebruik te maken van het kenteken in andere gevallen dan deze vermeld in de voorgaande paragrafen van onderhavig artikel of een teken dat lijkt op het kenteken te gebruiken voor ongeacht welk doel.”

Welnu, het kenteken dat de deelstaten algemeen gebruiken voor het identificeren van de wettelijk beschermde goederen, is, op de logo's en opschriften na, identiek aan dat voorzien bij het Verdrag van 's Gravenhage. De wettelijk beschermde goederen beantwoorden evenwel niet allemaal aan de criteria van de in geval van

90. H. CP, art. 6.

91. H. CP, art. 16, § 1.

92. H. CP, art. 10.

93. H. CP, art. 17, § 1, a).

94. H. CP, art. 17, § 4.

een gewapend conflict te beschermen cultuurgooederen,⁹⁵ het aangebrachte teken dreigt dus een zekere verwarring te scheppen door afbreuk te doen aan:

- de waarde van het kenteken voorzien in het Verdrag van 's Gravenhage;
- het fundamentele onderscheid tussen de wettelijk beschermde goederen in vredetijd en de goederen beschermd in geval van een gewapend conflict.

Een té veralgemeend gebruik van het teken voorzien voor gewapende conflicten zou de beschermingskracht van de culturele goederen gevoelig afzwakken.

De vijandige strijdmacht in een gewapend conflict zou zo, ingeval van een veelvoud aan wettelijk beschermde goederen met het kenteken van het Verdrag van 's Gravenhage, wel eens geen rekening kunnen houden met deze onterechte aanduiding en monumenten en landschappen vernietigen die ondanks alles wel degelijk beantwoorden aan de criteria van een “cultureel goed”.

• *Het voorstel van een herkenningsteken sui generis voor de wettelijk beschermde goederen*

Vermits het gaat om een reëel probleem (cf. *supra*) stelt de ICHR de betrokken overheden, en in het bijzonder de Gemeenschappen en Gewesten, voor wetgevend maatregelen te treffen (decreten, ordonnanties) om een eigen kenteken of een teken *sui generis* te laten ontwerpen en aan te brengen op de door de deelstaten in vredetijd wettelijk beschermde goederen.

Voorgesteld wordt:

- een herkenningsteken te creëren waarvan vorm en kleuren verschillen van die van het kenteken van het Verdrag van 1954;
- dit nieuwe herkenningsteken te voorzien van het logo van het Gewest of de Gemeenschap;
- er ook de naam van het Gewest of van de Gemeenschap op aan te brengen;
- er eveneens het opschrift ‘Beschermd Monument’ of ‘Beschermd Landschap’ aan toe te voegen. (Voor de beschermde landschappen bestaat in Vlaanderen al een apart herkenningsteken, cf. *supra*)

Het kenteken van het Verdrag van 1954 zou hierdoor duidelijk verschillend zijn van het nieuwe en zou dan ook in geval van gewapende conflicten zijn volledige beschermende waarde behouden voor de culturele goederen die van onschatbaar waarde zijn. Het nieuwe herkenningsteken zou anderzijds de wettelijk beschermde monumenten en landschappen identificeren die de Gemeenschap of het Gewest

95. Zij zullen evenwel worden beschermd als burgerlijke goederen. Zie art. 48 en 52 van het G. P. I.

als behoudenswaardig onroerend erfgoed beschouwd omwille van hun bijzondere waarde en algemeen belang.

g. De sancties bij schending van de beschermingsregels van culturele goederen in geval van een gewapend conflict

Het schenden van de beschermingsregels voor culturele goederen zoals omschreven in punt B van deel II van deze brochure, is een inbreuk op de verplichting voor de Staten die partij zijn bij de internationale verdragen om in hun interne wetgeving passende straf- of tuchtrechtelijke sancties te voorzien voor diegenen die deze regels overtreden. Dit is voorzien in de volgende verdragen:

- het Verdrag van 's Gravenhage van 1954, art. 28, betreffende de culturele goederen onder algemene en bijzondere bescherming;
- het Protocol van 1999 bij het Verdrag van 's Gravenhage, art. 15, betreffende de culturele goederen onder versterkte bescherming;
- het Eerste Aanvullende Protocol van 1977 bij de Verdragen van Genève van 1949, art. 85, § 4, d), betreffende de goederen die het cultureel of geestelijk erfgoed uitmaken van de volkeren, zoals bedoeld in artikel 53 van Protocol I van 1977;
- het statuut van het Internationaal Strafhof aangenomen te Rome op 17 juli 1998, art. 8, § 2, b), ix, en e), iv.

In de huidige Belgische rechtssituatie veroordeelt en beteugelt de wet van 5 augustus 2003 betreffende ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht⁹⁶ het schenden van voornoemde internationale verdragen. Daartoe zijn verschillende bepalingen ingevoegd in het Strafwetboek:

- Het artikel 136^{quater}, § 1, bestraft ernstige schendingen van de Verdragen van Genève van 1949 en van het Eerste en het Tweede Aanvullende Protocol bij die Verdragen van 1977, waaronder het “aanvallen van duidelijk als zodanig herkenbare historische monumenten, kunstwerken of plaatsen van eredienst die het culturele of geestelijke erfdeel van de volkeren vormen” (34°) of nog het “opzettelijk richten van aanvallen op gebouwen gewijd aan godsdienst, onderwijs, kunst, wetenschap of caritatieve doeleinden, historische monumenten, ziekenhuizen, voor zover deze geen militaire doelen zijn...” (35°). Deze bepaling dekt dus niet alleen het voorschrift van artikel 53 van het Eerste Aanvullende Protocol van 1977 maar ook dat van artikel 16 van het Tweede Aanvullende Protocol van 1977;⁹⁷

96. Wet van 5 augustus 2003 betreffende ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht (B.S., 7 augustus 2003), ter vervanging van de wet van 16 juni 1993 (B.S., 5 augustus 1993) zoals gewijzigd bij de wet van 10 februari 1999 (B.S., van 23 maart 1999) en bij de wet van 23 april 2003 (B.S., 15 maart 2003).

97. Wet van 5 augustus 2003, art. 8.

- Het artikel 136^{quater}, § 3, bestraft “ernstige schendingen gedefinieerd in artikel 15 van het Tweede Protocol inzake het Verdrag van 's-Gravenhage van 1954 inzake de bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict, goedgekeurd te 's-Gravenhage op 26 maart 1999”, namelijk het aanvallen van een cultureel goed onder versterkte bescherming of het aanwenden van een dergelijk goed ter ondersteuning van een militaire actie.⁹⁸ Het artikel 136^{quater}, § 3, van het Belgisch Strafwetboek zal pas van kracht zijn na de volledige ratificatie door België van het Protocol II van 1999.

Het Hoofdstuk III van Titel II van Boek II van het Belgisch Strafwetboek (art. 510 en volgende), bestraft overigens vernieling, aantasting en beschadiging toegebracht aan de goederen. Het kan dus het voorschrift dekken van art. 28 van het Verdrag van 's Gravenhage van 1954 dat in geen enkele specifieke wetgevende maatregelen terug te vinden is in het Belgische recht. De artikelen 510 en 521 bestraffen inderdaad respectievelijk de brandstichting en de vernieling van ondermeer ‘kunstwerken’. Artikel 526 beschouwt dan weer specifiek als inbreuk het vernietigen of beschadigen van “monumenten, standbeelden, schilderijen of welke kunstvoorwerpen ook, die in kerken, tempels of andere openbare gebouwen zijn ondergebracht.”

98. Zie ook artikel 8 van de wet van 5 augustus 2003.

Algemeen besluit

Deze brochure omschrijft in grote lijnen het juridische instrumentarium inzake de geldende bescherming van culturele goederen, enerzijds in vredetijd en anderzijds in geval van een gewapend conflict, en dit zowel in internationaal als in Belgisch recht. Deze reglementering wijst op het grote belang dat de internationale Gemeenschap hecht aan de culturele goederen.

Deze brochure heeft de verschillende beschermingsstelsels voorgesteld die van toepassing zijn naargelang de omstandigheden en wil hiermee wijzen op de voorzorgsmaatregelen die de bevoegde overheden in België nog moeten treffen krachtens de internationale verdragen. Ook werd de noodzaak onderstreept een duidelijk onderscheid te maken tussen de bescherming van culturele goederen in vredetijd en de bescherming in oorlogstijd, omwille van het specifieke karakter en de draagkracht van beide.

Als partij bij de internationale verdragen van IHR, waaronder het Verdrag van 's Gravenhage van 1954, dient België de verplichtingen na te leven die voortvloeien uit deze teksten. Ons land heeft overigens steeds het voortouw genomen inzake de toepassing van het IHR, in het bijzonder het bestraffen van ernstige inbreuken op dergelijke regels.⁹⁹ Daarom moeten de voorzorgsmaatregelen voorzien in de internationale verdragen uitgevoerd worden.

Hoewel totnogtoe tal van maatregelen al getroffen werden op Belgisch niveau, blijven er bepaalde tekortkomingen.

Om bij te dragen tot de uitvoering van de internationale verdragen inzake de bescherming van de culturele goederen stelt de ICHR de volgende aanbevelingen voor:

- Het opstellen van inventarissen van goederen die beschermd zijn in geval van een gewapend conflict. De verschillende toepasbare juridische stelsels ter bescherming van dergelijke culturele goederen dienen te worden geïdentificeerd; de betrokken Belgische overheden moeten dus deze goederen inventarissen lijsten opmaken met bijzondere aandacht voor de goederen onder algemene bescherming en die onder versterkte bescherming.

---

99. Zie hierover de verschillende wetgevingen over de beteugeling van ernstige schendingen van het IHR, aangenomen sinds 1993: de wet van 16 juni 1993 betreffende ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht (B.S., 5 augustus 1993) zoals gewijzigd bij de wet van 10 februari 1999 (B.S., 23 maart 1999) en bij de wet van 23 april 2003 (B.S., 15 maart 2003); De wet van 5 augustus 2003 betreffende ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht (B.S., 7 augustus 2003), ter uiteindelijke vervanging van de wet van 16 juni 1993.

Het aanduiden van een autoriteit aanduiden die al deze lijsten bundelt en voorlegt aan de bevoegde internationale instanties blijft wenselijk.

- Het oprichten van bijkomende schuilplaatsen voor de roerende culturele goederen om ze in geval van een gewapend conflict tegen elke aanval te beschermen.
- Het goedkeuren van een *sui generis* herkenningsteken voor de wettelijk beschermde goederen, verschillend van dat ter bescherming van de culturele goederen in geval van een gewapend conflict, namelijk een herkenningsteken met specifieke vorm en kleur, met een logo van het Gewest of de Gemeenschap, de vermelding 'beschermd monument / landschap' en de naam van de deelstaat die toezicht houdt op dit goed.

Zoals de eerste twee delen van deze brochure het duidelijk stellen, impliceert de veelheid aan stelsels dat elk type van bescherming een specifieke aanduiding vergt. Zo niet verwatert het onderscheid tussen die verschillende soorten beschermingen en kan een algemene verwarring ontstaan. Welnu, in België beantwoorden heel wat beschermde goederen niet aan de criteria van het Verdrag van 's Gravenhage van 1954 maar dragen ze wel zijn specifiek beschermend kenteken.

Vermits de culturele goederen beschermd bij het Verdrag van 's Gravenhage van 1954 over het algemeen horen bij de belangrijkste goederen die beschermd zijn krachtens decreten en ordonnanties, zouden zij in principe twee herkenningsteken moeten dragen: het kenteken voorzien in het Verdrag van 's Gravenhage in geval van een gewapend conflict en het nieuwe, nog uit te werken herkenningsteken van de wettelijke bescherming in vreedstijd .

Dergelijke maatregelen kunnen in de toekomst de bescherming van onze rijk cultureel erfgoed alleen ten goede komen.

Bibliografie

I. Internationale verdragen

Betreffende het behoud van culturele goederen in vreedstijd

- Verdrag inzake bescherming van het cultureel en natuurlijk erfgoed van de wereld, gedaan te Parijs, op 16 november 1972. Tekst beschikbaar in het Frans en in het Engels op de website van de UNESCO: http://portal.unesco.org/fr/ev.php-URL_ID=13055&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

Betreffende de bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict

- Verdrag van 's Gravenhage inzake de bescherming van culturele goederen in het geval van een gewapend conflict, 14 mei 1954 (H. CP), *Revue internationale de la Croix-Rouge*, 1954, pp.819-835; Uitvoeringsreglement, *Revue internationale de la Croix-Rouge*, 1954, pp.836-846. Zie ook *Belgisch Staatsblad* 16-17 november 1960, pp.8868-8893 voor Nederlandse versie.
- Eerste Protocol bij het Verdrag van 's Gravenhage inzake de bescherming van culturele goederen in het geval van een gewapend conflict (H. CP P. I), 14 mei 1954, *Revue internationale de la Croix-Rouge*, 1954, pp.847-851.
- Eerste Aanvullend Protocol bij de Verdragen van Genève van 12 augustus 1949 betreffende de bescherming van de slachtoffers van internationale gewapende conflicten (G.P.I), aangenomen te Genève op 8 juni 1977 door de Diplomatieke Conferentie over de herbevestiging en de ontwikkeling van het internationaal humanitair recht van toepassing in gewapende conflicten, *Recueil des Traités des Nations Unies*, 1979, vol.1125, n°17512, pp.272-329 (voor de Franse versie).
- Tweede Aanvullend Protocol bij de Verdragen van Genève van 12 augustus 1949 betreffende de bescherming van de slachtoffers van internationale gewapende conflicten (G.P.II), aangenomen te Genève op 8 juni 1977 door de Diplomatieke Conferentie over de herbevestiging en de ontwikkeling van het internationaal humanitair recht van toepassing in gewapende conflicten, *Recueil des Traités des Nations Unies*, 1979, vol.1125, n°17513, pp.650-657 (voor de Franse versie).
- Statuut van het Internationaal Strafgerechtshof aangenomen te Rome op 17 juli 1998.
- Tweede Protocol bij het Verdrag van Den Haag inzake de bescherming van culturele goederen in het geval van een gewapend conflict (H. CP P. II), 26 maart 1999; België ondertekende deze tekst op 17 mei 1999, maar ratificeerde die niet totnogtoe.

N.B.: Voor de Nederlandstalige teksten van de van de internationaal humanitair recht-verdragen kan men terecht op de verdragensite van Rode Kruis-Vlaanderen: <http://ihrverdragen.rodekruis.be>

II. Belgische wetgeving

A. Federale wetgeving

Betreffende de overheveling van de bevoegdheden inzake culturele goederen aan de Gewesten en Gemeenschappen

- Bijzondere wet tot hervorming der instellingen, 8 augustus 1980, *Belgisch Staatsblad*, 15 augustus 1980.
- Gecoördineerde Belgische grondwet, 17 februari 1994, *Belgisch Staatsblad*, 17 februari 1994, art. 127 en 134.

Betreffende de bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict

- Wet van 10 augustus 1960 houdende aanneming van het Verdrag van 's Gravenhage van 14 mei 1954 en van de bijgevoegde Akten bij dat Verdrag, *Belgisch Staatsblad* van 16 november 1960.
- Wet van 16 april 1986 houdende goedkeuring van het Eerste en Tweede Aanvullend Protocol bij de Verdragen van Genève van 1949, *Belgisch Staatsblad*, 7 november 1986.
- Wet van 25 mei 2000 houdende goedkeuring van het Statuut van het Internationaal Strafgerechtshof, *Belgisch Staatsblad*, 1 december 2000.
- Wet van 5 augustus 2003 betreffende ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht (*Belgisch Staatsblad*, 7 augustus 2003), ter vervanging van de wet van 16 juni 1993 (*Belgisch Staatsblad*, 5 augustus 1993) zoals gewijzigd bij de wet van 10 februari 1999 (*Belgisch Staatsblad*, 23 maart 1999) en bij de wet van 23 april 2003 (*Belgisch Staatsblad*, 15 maart 2003).

B. Decreten, ordonnanties en besluiten

Betreffende de bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict

- Decreet van de Franse Gemeenschap van 12 mei 2004, houdende instemming met het Tweede Protocol bij het Verdrag van Den Haag van 1954 ter bescherming van culturele goederen tijdens een gewapend conflict, gedaan te Den Haag op 26 maart 1999, *Belgisch Staatsblad*, 8 juni 2004.

Betreffende de bescherming van het onroerende en roerende erfgoed:

- Decreet van de Vlaamse Gemeenschap van 3 maart 1976 tot bescherming van monumenten en stads- en dorpsgezichten, *Belgisch Staatsblad*, 22 april 1976, gewijzigd bij de Decreten van 18 december 1992, 8 december 1998, 18 mei 1999, 28 september 1999, 7 december 2001, 21 november 2003 en 30 april 2004.
- Decreet van de Vlaamse Gemeenschap van 17 november 1982 houdende bescherming van het roerend cultureel patrimonium, *Belgisch Staatsblad*, 4 maart 1983, opgeheven bij het decreet van de Vlaamse Gemeenschap van 24 januari 2003.

- Decreet van de Raad van de Franse Gemeenschap van 17 juli 1987 betreffende de bescherming van het onroerende cultureel patrimonium van de Franse Gemeenschap, *Belgisch Staatsblad*, 30 september 1987, opgeheven voor het Waalse Gewest bij het decreet van het Waals Gewest van 18 juli 1991.
- Decreet van het Waals Gewest van 18 juli 1991 betreffende de monumenten, de landschappen en de opgravingen, geheel of gedeeltelijk opgeheven bij Decreet van 1 april 1999.
- Ordonnantie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van 4 maart 1993 inzake het behoud van het onroerende erfgoed, *Belgisch Staatsblad*, 7 april 1993, gewijzigd bij de ordonnantie van 18 juli 2002, *Belgisch Staatsblad*, 7 augustus 2005, tot wijziging van de ordonnantie van 29 augustus 1991 houdende organisatie van de planning en de stedenbouw, *Belgisch Staatsblad*, 7 december 1991. Deze ordonnanties zijn voortaan vervangen door het Brussels Wetboek voor Ruimtelijke Ordening (BWRO) (Zie *infra*).
- Decreet van de Vlaamse Gemeenschap van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium, *Belgisch Staatsblad*, 15 september 1993, gewijzigd bij de Decreten van 18 mei 1999 en van 28 februari 2003.
- Decreet van 11 juli 2002 betreffende de roerende culturele goederen en het immaterieel patrimonium van de Franse Gemeenschap, *Belgisch Staatsblad*, 24 september 2002.
- Besluit van de Vlaamse regering van 5 december 2003, ter uitvoering van het decreet van 24 januari 2003 houdende bescherming van het roerende cultureel erfgoed van uitzonderlijk belang, *Belgisch Staatsblad*, 6 februari 2004.
- Brussels Wetboek voor Ruimtelijke Ordening (BWRO), goedgekeurd bij besluit van de Regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van 9 april 2004, *Belgisch Staatsblad*, 26 mei 2004, en geratificeerd bij de ordonnantie van 13 mei 2004, *Belgisch Staatsblad*, 26 mei 2004. Inwerkingtreding 5 juni 2004.
- Besluit van de Vlaamse regering van 4 juni 2004 tot uitvoering van het decreet van 29 maart 2002 tot bescherming van het varend erfgoed. *Belgisch Staatsblad*, 6 december 2004.

Betreffende de herkenningstekens voor het beschermde onroerende en roerende goed:

- Ministerieel Besluit (Minister van Nederlandse cultuur en Vlaamse aangelegenheden) van 1 april 1977 tot bepaling van het model van het herkenningsteken dat kan aangebracht worden aan de bij Koninklijk Besluit beschermde monumenten, *Belgisch Staatsblad*, 12 mei 1977.
- Besluit van de Waalse Gewestregering van 7 juni 1990 betreffende het aanbrengen van een kenteken op de beschermde monumenten en landschappen, *Belgisch Staatsblad*, 18 september 1990.

- Besluit van de Regering van de Duitstalige Gemeenschap van 13 maart 1995 betreffende het aanbrengen van een kenteken op de beschermde monumenten en landschappen, *Belgisch Staatsblad*, 16 september 1995.
- Besluit van de Regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van 16 maart 1995 betreffende het aanbrengen van een kenteken op de beschermde monumenten en landschappen, *Belgisch Staatsblad*, 30 september 1995.
- Besluit van de Vlaamse Regering van 3 juni 1997 houdende algemene beschermingsvoorschriften, advies- en toestemmingsprocedure, instelling van een register en vaststelling van een herkenningsteken voor beschermde landschappen, *Belgisch Staatsblad*, 1 oktober 1997, gewijzigd bij het besluit van de Vlaamse Regering van 4 juni 2004.
- Besluit van de Vlaamse Regering van 4 juni 2004 tot uitvoering van het decreet van 29 maart 2002 tot bescherming van het varend erfgoed, *Belgisch Staatsblad*, 6 december 2004.

III. Werken

- COCKSHAW, P. et LOGIE Ch., (eds) “*Het Blauwe Schild Internationaal en Nationaal*”, studiedag in de Koninklijke Bibliotheek van België, Brussel, 23 november 1998; *Handelingen*, Koninklijke Bibliotheek van België, 1998.
- Interdepartementale Commissie voor Humanitair Recht (ICHR), *De bescherming van culturele goederen in gewapende conflicten. Verslag van de informatievergadering van 27 april 2000*, ICHR, 2001.
- DAVID, E., *Principes de droit des conflits armés*, 3e ed, Brussel, Bruylant, 2002.
- DENIS, Ch., *La Protection des biens culturels en cas de conflit armé*, Brussel, Koninklijk Hoger Instituut voor Defensie, 2000.
- DUTLI, M.T., MARTIGNONI, J.B. en GAUDREAU, J., *Protection des biens culturels en cas de conflit armé*, Genève, CICR, 2002.
- SANDOZ, Y., SWINARSKI, Ch. en ZIMMERMANN, S. (Ed.), *Commentaire des Protocoles additionnels du 8 juin 1977 aux Conventions de Genève du 12 août 1949*, Genève, CICR, 1986.
- SCHINDLER, D. en TOMAN, J., *Droit des conflits armés. Recueil des conventions, résolutions et autres documents*, Genève, CICR, 1996.
- TOMAN, J., *La protection des biens culturels en cas de conflit armé*, Parijs, UNESCO, 1994.
- VERRI, P., *Dictionnaire du Droit international des conflits armés*, Genève, CICR, 1988.

IV. Artikels

- BUGNION, F., “La genèse de la protection juridique des biens culturels en cas de conflit armé”, *Revue internationale de la Croix-Rouge*, 2004, pp. 313-324.
- HENCKAERTS, J.-M., “New rules for the protection of cultural property in armed conflict”, *Revue internationale de la Croix-Rouge*, 1999, pp. 593-620.
- HLADIK, J., “The 1954 Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict and the notion of military necessity”, *Revue internationale de la Croix-Rouge*, 1999, pp. 621-635.
- HLADIK, J., “Marking of cultural property with the distinctive emblem of the 1954 Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict”, *Revue internationale de la Croix-Rouge*, 2004, pp. 379-387.
- MAINETTI, V., “De nouvelles perspectives pour la protection des biens culturels en cas de conflit armé: l’entrée en vigueur du Deuxième Protocole relatif à la Convention de La Haye de 1954”, *Revue internationale de la Croix-Rouge*, 1999, 2004, pp. 337-366.
- “Setting up a national Blue Shield committee: the Belgian attempt” in DAELEMANS F. (ed.) *Misscillea in honorem Caroli Keckseméti*, Brussel 1998, pp. 1-19.

V. Diverse documenten

- “Services consultatifs en Droit international humanitaire” van het CICR, Technische fiche met een beschrijving van de verplichtingen van de Staten met betrekking tot de nationale uitvoering van het *Verdrag van 1954 inzake de bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict*, beschikbaar op de website van het CICR:
[http://www.icrc.org/web/fre/sitefre0.nsf/htmlall/5FZFH7/\\$FILE/Biens_culturels.pdf?OpenElement](http://www.icrc.org/web/fre/sitefre0.nsf/htmlall/5FZFH7/$FILE/Biens_culturels.pdf?OpenElement) (FR)
[http://www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/htmlall/5LWJP5/\\$FILE/Cultural_Property.pdf?OpenElement](http://www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/htmlall/5LWJP5/$FILE/Cultural_Property.pdf?OpenElement) (ENG)
- Werkdocument van de ICHR. Pilootdepartement: FOD Kanselarij van de Eerste Minister, *De bescherming van culturele goederen en plaatsen van eredienst*. Werkdocument nr. 27, geüpdatet in december 2004 en opgenomen in de “Verzameling van de werkdocumenten, 2004”, verschenen in juni 2005.
- UNESCO, *Rapport sur la mise en œuvre de la Convention pour la protection de biens culturels en cas de conflit armé adopté à La Haye en 1954 et de ses deux Protocoles de 1954 et 1999 – Rapport sur les activités de 1995 à 2004*, verschenen in 2005.

Internetadressen van internationale en nationale instellingen bevoegd voor de bescherming van culturele goederen

I. Internationale instellingen

- International Committee of the Blue Shield:
<http://icom.museum/bouclierbleu.html>
- Internationaal Comité van het Rode Kruis (CICR):
  - homepage: <http://www.icrc.org>;
  - specifieke link naar documenten inzake de bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict:
http://www.icrc.org/Web/fre/sitefre0.nsf/htmlall/section_ihl_cultural_property?OpenDocument (FR)
http://www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/htmlall/section_ihl_cultural_property?OpenDocument (ENG)
  - link naar de verdragen van internationaal humanitair recht inzake de bescherming van culturele goederen met een stand van zaken van de ratificatie:
<http://www.icrc.org/dih>
- International Council of Museums (ICOM): <http://www.icom.museum/>
- International Council on Monuments and Sites (ICOMOS):
<http://www.international.icomos.org/>
- Organisatie van de Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschappen en Cultuur (UNESCO): <http://www.unesco.org>; in het bijzonder Werelderfgoedcentrum (UNESCO): <http://whc.unesco.org>

II. Belgische instellingen

- Het Belgische Blauwe Schild: <http://www.blauweschild.be>
- Vlaamse Gemeenschap: <http://start.vlaanderen.be/index.php?nav=burger>
- Franse Gemeenschap: <http://www.cfwb.be>
- Duitstalige Gemeenschap: <http://www.dglive.be/>

- Koninklijke Commissie voor Monumenten, Landschappen en Opgravingen van het Waals Gewest: <http://www.crmsf.be>
- Directie Monumenten en Landschappen en Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen van het Brussels Hoofdstedelijke Gewest: <http://www.monument.irisnet.be>
- Afdeling Monumenten en Landschappen van het Vlaams Gewest: <http://www.onroendergoed.be/>
- Brussels Hoofdstedelijk Gewest: <http://www.bruxelles.irisnet.be/>
- Waals Gewest: <http://www.wallonie.be>

III. Databank

- ProCult.info: Online Resources for the Protection of Cultural Property before, during and after War: <http://procult.info/index.html>
- Rode Kruis – Vlaanderen: Nederlandstalige teksten van de internationaal humanitair recht-verdragen: <http://ihrverdragen.rodekruis.be>

TSynthesetabellen – Bescherming van culturele goederen

Bescherming van culturele goederen in vredes tijd (I)							
Internationale bescherming			Nationale bescherming				
Juridisch instrumentarium	Bedoelde goederen	Bescherming	Aanduiding	Juridisch instrumentarium	Bedoelde goederen	Bescherming	Aanduiding
UNESCO-Verdrag van 1972	Goederen opgenomen in de Lijst van het Werelderfgoed van de UNESCO: goederen die tot het "cultureel en natuurlijk" wereld-erfgoed behoren en een "uitzonderlijke universele waarde" hebben	Maatregelen met het oog op de identificatie, de bescherming, het behoud, de opwaardering en het overdragen aan komende generaties van het erfgoed + Inschrijving op de Lijst van het Werelderfgoed	UNESCO-vermelding	Belgisch recht: decreten, ordonnances en besluiten van de Gemeenschappen en Gewesten	Goederen die van belang zijn in historisch, archeologisch, wetenschappelijk, artistiek, sociaal of technisch opzicht	Indeling	<u>Momenteel gebruikt teken:</u> Blauwwit wapenschild dat vergelijkbaar is met dat bedoeld in het Verdrag van 's Gravenhage van 1954 <u>Gesuggereerd teken:</u> Teken <i>sui generis</i> met regionaal / communautair symbool

Bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict (II)							
Bescherming via de Aanvullende Protocolen van 1977			Algemene bescherming				
Juridisch instrumentarium	Bedoelde goederen	Onschendbaarheid	Aanduiding	Juridisch instrumentarium	Bedoelde goederen	Onschendbaarheid	Aanduiding
Internationaal gewapend conflict: G.P.I (1977), artikel 52 Niet-internationaal gewapend conflict: G.P.II (1977), artikel 16	Goederen die het culturele of geestelijke erfgoed van de volkeren vormen	<u>Principe:</u> Verbod op elke vijandelijke handeling, op het gebruik van deze goederen voor militaire doeleinden en represailles	Geen aanduiding vereist	H. CP (1954) H. CP. P. II (1999)	Goederen die van <i>groot belang</i> zijn voor het culturele erfgoed van de volkeren	<u>Principe:</u> Verbod op elke vijandelijke handeling en represailles <u>Uitzondering?</u> Afwijking mogelijk indien een dwingend militair noodzaak dit vereist en zolang het goed als militair doelwit wordt gebruikt (H.C.P.II, 1999)	<i>Mogelijkheid</i> om een kenteken aan te brengen: Blauwwit wapenschild

Bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict - Vervolg (III)							
Bijzondere bescherming			Verhoogde bescherming				
Juridisch instrumentarium	Bedoelde goederen	Onschendbaarheid	Aanduiding	Juridisch instrumentarium	Bedoelde goederen	Onschendbaarheid	Aanduiding
H. CP (1954) H. CP. P. II (1999)	Biens considérés comme étant de très haute importance Inscription au Registre international des biens culturels sous protection spéciale	Principe: Verbod op elke vijandelijke handeling en op het gebruik van deze goederen voor militaire doeleinden Uitzondering? Afwijking mogelijk in geval van onvermijdelijke militaire noodzaak, zolang die noodzaak blijft bestaan en het goed als militair doelwit wordt gebruikt (H.C.P.P.II, 1999)	Verplichting om het blauwwitte wapenschild drie keer aan te brengen	H. CP. P. II (1999)	Goederen die van het grootste belang zijn voor de mensheid Inschrijving op de Lijst van de culturele goederen onder verhoogde bescherming	Principe: Verbod op elke vijandelijke handeling en op het gebruik van deze goederen voor militaire doeleinden Uitzondering? Afwijking mogelijk in geval van gebruik voor militaire doeleinden, zolang het goed een militair doelwit is en een aanval de enige mogelijkheid is om een eind te stellen aan het militaire gebruik ervan / De schade zoveel mogelijk beperken .	Geen specifieke aanduiding voor dit soort goederen

Preventiemaatregelen (IV)					
Het behoud van geklasseerde goederen in vredetijd			De uitvoeringsmaatregelen in geval van een gewapend conflict		
Juridisch instrumentarium	Betrokken overheden	Maatregelen voor het behoud van deze goederen	Juridisch instrumentarium	Betrokken overheden	Maatregelen voor het behoud van deze goederen
Belgisch recht: decreten, ordonnanties en besluiten van de Gemeenschappen en Gewesten	De Gemeenschappen en Gewesten van België De eigenaar (particulier of overheidsinstelling) De federale overheid (voor de niet-gemeenteariseerde en niet-geregionaliseerde goederen)	Inventory, indeling, werkzaamheden voor het behoud van deze goederen en toekenning van subsidies, aanduiding	Internationaal humanitair recht: G.P.I (1977), G.P.II (1977), H. CP (1954), H. CP. P. II (1999) Belgisch recht: Wet van 5 augustus 2003 betreffende ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht	De bevoegde overheden in vredetijd De federale overheden die in het bijzonder hierbij betrokken zijn: Regeringslid bevoegd voor de niet-gemeenteariseerde en niet-geregionaliseerde goederen, FOD Binnenlandse Zaken, FOD Justitie, FOD Financiën, Ministerie van Landsverdediging, FOD Kanselarij van de Eerste Minister	Verspreiding van de maatregelen betreffende de bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict Gespecialiseerde diensten of personeel bij de Krijgsmacht en andere bevoegde diensten Inventarissen van de beschermde goederen Schuilplaatsen voor de meubelen Aanduiding Sancties in geval van schending van de beschermende voorschriften

Dankwoord

De Interministeriële Commissie voor Humanitair Recht wenst in het bijzonder te danken voor hun waardevolle bijdrage aan de uitwerking van deze brochure :

- de Drukkerij van de FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelings-samenwerking voor het drukken van deze brochure;
- de Vertaaldienst van de FOD Kanselarij van de Eerste Minister;
- de Algemene Directie Externe Communicatie van de FOD Kanselarij van de Eerste Minister.